

Ž. Unams

349. B
Latv. Nod.

Marija Valdemāre

(Medinska)

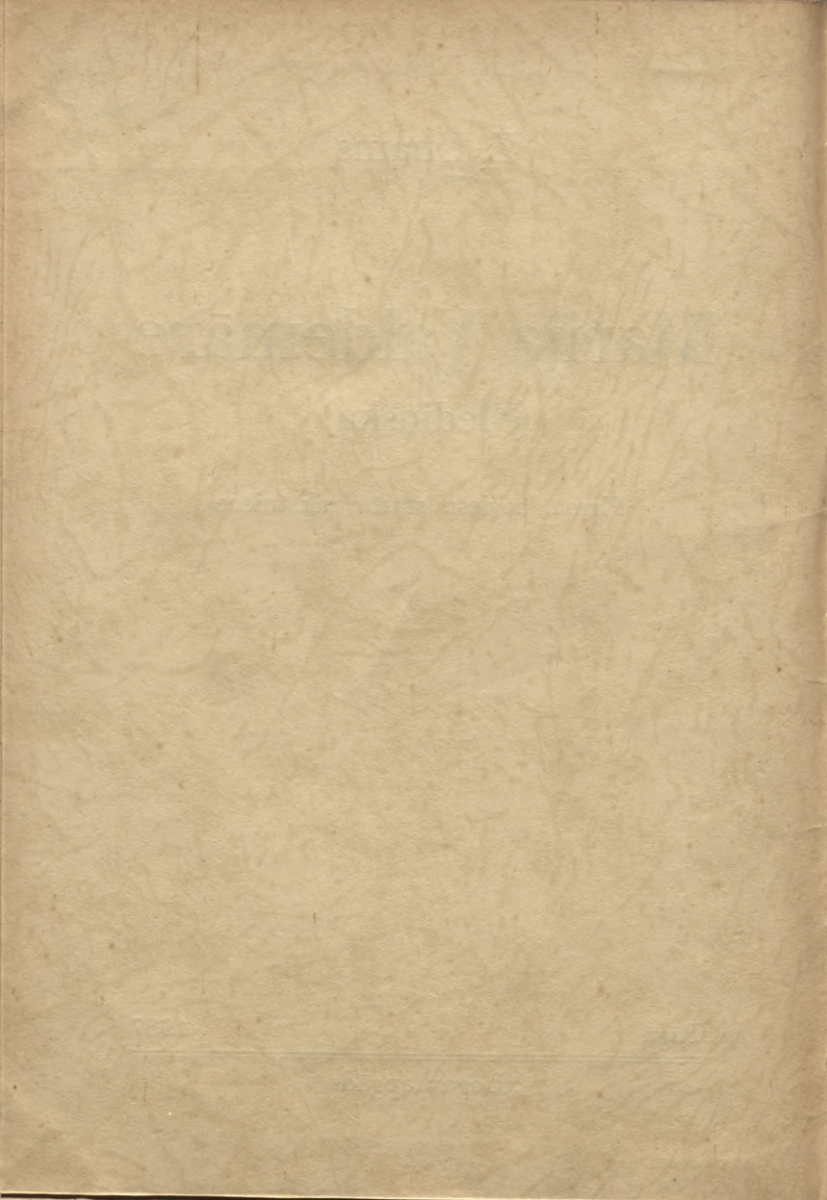
Pirmā latviešu stāstu rakstniece

Rīgā

1937

„Loga“ apgāds

B
810.09

103

Ž. Unams

Latv. Koš.

B

Marija Valdemāre

(Medinska)

Pirmā latviešu stāstu rakstniece

Rīgā

1937

„Loga“ apgāds

11

L. V. R.
In. 350936

60

av

A. GULBJA GRĀMATU SPIESTUVE
RĪGĀ, AUSEKĻA IELĀ NR. 9.

---

1. Marija Valdemāre vai Medinska?

Marija Valdemāre līdz šim vairāk pazīstama ar Medinsku Marijas vārdu, kas sāk ieviesties arī literātūras vēsturē. Bet tas nav īsti pareizi. No 2 grāmatām, kuŗas Marija Valdemāre vēl dzīvojot publicējusi, katrai savādāks autores vārds. „Ozols, viņa dzīve un gaiss“ (1872.) parakstīts ar Marijas Naumann vārdu, bet „Zemnieku un muižnieku“ (1877.) sacerējusi Marija Medinski (bijuse Naumann). Abi tie ir Marijas Valdemāres tā laika pilsoniskie vārdi, kādos saucās viņas pirmais un otrais vīrs. Ja rakstniece būtu precējusies vēl trešo reizi, tad viņas trešajam stāstam „Sērdienīte“ droši vien būtu vēl cits autores vārds. Pseudonīmu rakstniece sev nebija izvēlējusies, un tā kā viņas pilsoniskie uzvārdi ir mainījušies, tad arī viens pastāvīgs rakstnieces vārds Marijai Valdemārei nav nodibinājies. Āronu Matīss, sniegdams biogrāfiskās ziņas par rakstnieci „Saimnieču un zelteņu kalendārā“ 1893. g., nosaucis viņu par „Medinsku Mariju, dzim. Valdemāri“. Literātūras vēsturēs nu ir sākts Valdemāri atmetēt un atstāt tikai Medinsku Marijas vārdu. Bet tikpat labi tad varētu rakstīt arī Naumannu Marija. Tomēr latviešu literātūras vēsturē nevajadzētu kultivēt svešu tautību autoru vārdus (abi Valdemāres vīri bija cittautieši), ja mums jau ir ieviesies un nodibinājies populārais, lai gan ne īsti latviskais Valdemāra vārds. Tāpēc, manuprāt, Medinsku vai Naumannu Marija turpmāk būtu atmetama un rakstāma Marija Valdemāre, un domāju, ka rakstniece, ja viņa vēl tagad dzīvotu, arī pati tā darītu. Tas, protams, ir tikai ierosinājums.

2. Kas līdz šim rakstīts par Mariju Valdemāri.

1890. g. „Austrumā“, divus gadus pēc Marijas Valdemāres nāves, parādījās pirmais raksts par viņu. Tur 763. lpp. 30 puslējīgās „petite“ rindīnās sniegta īsa rakstnieces biogrāfija, kas parakstīta ar A. Raksta autors Āronu Matīss. Raksta beigās piezīmēts, ka turpmāk par rakstnieci sniegs plašākas ziņas. Bet tās tur vairs neparādās. Liekas, šis piezīmes dēļ ieviesusies kļūda arī Zeiferta literātūras vēstures II d. 41. lpp., kur teikts, ka biogrāfiskas ziņas par Mariju Valdemāri meklē-

jamas „Austrumā“ 1890. g. 763. lpp. un turpmāk (ko var saprast, ka raksts iesākas šai lpp. un turpinās tālāk citās). Āronu Matīss par Mariju Valdemāri „Austrumā“ vēlāk nav rakstījis tādēļ, ka šī žurnāla redakcija viņu bija uzaicinājusi, un viņš bija sācis rakstīt plašo un ievērojamo apcerējumu par rakstnieces brāli Kr. Valdemāru — „Kr. Valdemārs savā dzīvē un darbā“, ko „Austrums“ sāka iespiest 1892. gadā. Savu nodomāto plašāko rakstu par Mariju Valdemāri Ārons ievietoja 1893. g. „Saimnieču un zeltņu kalendārā“, ko Raiņa redakcijas laikā izdeva „Dienas Lapa“. Šis raksts nav liels, tikko puslokšnes apmērā, bet tas sniedz diezgan kodolīgas un autentiskas ziņas par rakstnieci. Šis ir ne tikai pirmais, bet līdz šim arī vienīgais raksts, kur par Mariju Valdemāri pēc patstāvīgiem pētījumiem ir kaut kas ievērojams pateikts. Gandrīz visi citi diezgan daudz raksti, kas par Mariju Valdemāri rakstīti vēlāk, ir lielākā vai mazākā mērā šī Ārona Matīsa raksta pārfrazējumi, pie tam, kā tas nereti mēdz būt, bez pirmavota uzrādījuma vai pieminējuma. Lai mazliet raksturotu Āronu Matīsa lielo cītību un sirsniņu Marijas Valdemāres biografisko materiālu vākšanas lietā, dosim še vietu kādai viņa 1890. g. 13. martā rakstītai vēstulei par šo jautājumu:

„Augsti cienītais tautietī! Man nupat Dravnieks¹⁾ iz Jelgavas raksta, lai visādā ziņā lūkojot sagādāt biografiskas ziņas par Medinsku Mariju, kuŗas būšot iespējamās „Austrumā“, kopā ar neliakes ģimētni, kuŗu Jūs, a. c. Brīvzemnieka kgs, viņam jau esot piesūtījuši. Man Švanbergs, Zislaka drukātavas vadītājs, to jau minēja agrāk un es viņam atbildēju, ka šo rakstu par Mariju Medinska kdzi sarakstīsīt Jūs, t. i., ka Jums par to minēšu. Tagad Dravnieks raksta, ka Jūs viņam rakstīdami, no tam neesot neko minējuši. Tā kā visādā ziņā gan vajadzētu „Austrumam“ pasniegt kādas tuvākas interesantas ziņas par šo mūsu pirmo ievērojamāko rakstnieci un censoni, un Jūs viņu jo tuvu pazīnuši, tad caur šim rindīpām jo mīli lūdzu pārdomāt, vai jau ko darīt, kā šai lietā varētu nākt pie labāka panākuma. Es laikam šo pašu sestdienu noiešu pie Jums, lai šai lietā varētu pārrunāt visu tuvāki. Par nēlaiķi rakstāms visādā ziņā, lai nu rakstītu šis vai tas. Lai ziņas vāktos jau kopā no vairākām pusēm, es aizrakstīju šodien arī uz Maskavu pie Valdemāra, no tā izlūgdamies dažas tuvākas ziņas par viņa māsu.“

Brīvzemnieks rakstu par Mariju Valdemāri gan neuzņēmas sarakstīt, bet sniedza Āronu Matīsam dažas ziņas un rakstnieces vēstules, tāpat Ārons saņēma ziņas arī no Valdemāra. Brīvzemnieka „Austrumam“ nodotā rakstnieces ģimētnē ir uzņemta septiņdesmito gadu sākumā (kad rakstniecei bija 40 gadu), un tad to arī ieguvis Brīvzemnieks. Tā ir tā pati ģi-

¹⁾ „Austrumā“ izd. Ž. U.

metne, kas tagad reproducēta visos izdevumos, kur rakstīts par Mariju Valdemāri.

— 1916. g. „Dzimtenes Vēstnesī“ (redaktors Āronu Matīss) 218. un 222. num. publicētas trīs Marijas Valdemāres vēstules: viena rakstīta 1870. g. 26. aug. Brivzemniekam, un divas brālim Krišjānim — 27. II 72. un 24. IX 76.²⁾

— Atzīmi par Mariju Valdemāri Zeiferta literatūras vēsturē (II, 41.) jau pieminējām, bet tā ir ietilpināta nodaļā par Kr. Valdemāru.

— 1925. g. žurnālā „Sieviete“ Nr. 8 par Medinsku Mariju plašāku rakstu sniedzis A. Goba. Šī autora rakstā nav nekā jauna. Viņš dažas lietas tikai tēlojis plašāk, vispusīgāk, bet visumā izmantojis tos pašus Āronu Matīsa savāktos un jau publicētos materiālus, pie tam nemaz nenorādot uz Āronu Matīsa rakstu, no kuŗa viņš visas ziņas smēlis. Tas sevišķi zīmīgi tamdēļ, ka Goba dažuviet atkārtō Āronu Matīsa domu gandrīz pat viņa vārdiem. Tā Ārons raksta, ka „Grāmatas (Ozola) saturs krietns, pamācošs (tajā rādīta īsta dūšība un vīrišķība)...“ Goba: „Grāmatai krietns saturs (un tiem laikiem laba valoda. Kādā citā vietā — krietns audzinošs stāsts). Tēlots vīrišķīgs raksturs...“ Tāpat Goba izlietojis Āronu Matīsa sastādīto citātu no M. Valdemāres raksta „Rotā“ 1884. g. 2. un 3. num. Tur attiecīgais teksts daudz plašāks, Ārons savā rakstā to saīsinājis un savilcis koncentrētāku. Bet Goba burtiski pārakstījis šo Ārona savilkto citēto tekstu. Bez tam jāpiezīmē, ka rakstnieces raksts minētā žurnālā nav ievietots ar pilnu vārdu, bet ar iniciāļiem M. M., un tikai Āronu Matīss, kas ar Mariju Valdemāri sarakstījās un viņu mudināja uz literāru darbu, varēja zināt šī raksta īsto autoru. Arī Kr. Valdemāra vēstuli Āronam par viņa māsu Goba izmanto kā „kādu vēstuli“, lai gan pagaidām nav zināms, vai ir uzglabājies un kur atrodas šīs vēstules oriģināls un tāpēc par tās daļējā satura pirmavotu pagaidām uzskatāms tikai pieminētais Ārona raksts.

Savā 1931. g. izdotajā grāmatā „Latviešu sievietē“ Lilijs Brante, rakstīdama par Medinsku Mariju³⁾ (41. un 42. lpp.) arī gan vairāk izmanto Āronu Matīsa rakstu, bet viņa vismaz piemin arī pašu Āronu. Toties diezgan rupja kļūda autorei gadījies, kad viņa pēc Ārona raksta atzīmējusi M. Valdemāres vēstuli „Rotai“ (1884., 2, 3) un piebilst, ka rakstniece „arī vēlākā laikā piesūta vienu otru rakstu jaunajam žurnālam“. Iste-nībā vēlāk gan vairs neviens Marijas Valdemāres raksts „Rotā“ nav atrodams.

²⁾ Pēdējās oriģināls, kas glabājas Misiņa bibliotekā, ir vācu valodā.

³⁾ Šī pati autore līdzīgu rakstu ievietojsi arī žurnālā „Latviete“ Nr. 2. 1934. 20., 21. lpp.

Uz šīs pašas kļūdas uzķēries arī J. Ķelpe savā grāmatā „Sieviete latvju rakstniecībā“ (1936.). Viņš, piem., saka, ka „Medinsku Marijas turpmākie darbi (tā tad vairāki, bet kādi?) parādījās „Rotā“ un citur“ (kur?). Bez tam Ķelpes rakstā ir faktiskā biografiska nepareizība. Viņš saka, ka rakstniece šķirusies no dzirnavnieka Naumaņa un „otreiz apprecējusies ar leišu lauksaimnieku Medinsku. Tālākās dzīves gaitas rakstniecei aizved tālā Krievijas novadā.“ Patiesībā rakstniece aizbrauca uz Novgorodas gub. 1865. g. pavasarī un tikai 1872. g. rudenī viņa tur apprecējās ar Medinski.

Diezgan lietišķa nodaļa par Mariju Valdemāri ir P. Jēgeres-Freimanis rakstā „Latviešu sievietes pirmie mēģinājumi rakstniecībā“ (Latviešu lit. vēsture 2.). Še izmantoti visi pazīstamie avoti, tikai literatūras norādījumos derēja atzīmēt arī Āronu Matīsa rakstu.

3. Marijas Valdemāres jaunība un pirmā apprecēšanās.

Marija Anna Valdemāre dzimusi 1830. g. 24. augustā (v. st.) Ārlavas draudzē Šasmakas pagasta Vecjunkuru mājās, kur viņas tēvs Mārtiņš bija saimnieks. Pēc Ārlavas draudzes baznīcas grāmatām var redzēt, ka Mārtiņš Valdemārs Vecjunkuros bijis iegātnis: viņš apprecējis šo māju saimnieka Krista meitu Mariju un tā kļuvis par saimnieku. Bez Marijas Mārtiņam Valdemāram ir bijuši vēl pieci bērni, bet trīs no tiem mazotnē miruši, un tā kopskaitā izauguši tikai trīs: Indriķis (1819.—1880.), Krišjānis (1825.—1891.) un Marija. Visi šie trīs Valdemāra bērni ir kļuvuši arī literāti. Krišjāņa Valdemāra literārais darbs jau visiem pietiekoši zināms. Indriķis Valdemārs, kurš bija pārvācojies, rakstīja galvenokārt gan vācu valodā par Baltijas vēstures jautājumiem. Viņa grāmatu un ievērojamāko rakstu skaits šai nozarē pārsniedz pusimtu. Ja vienas ģimenes visi bērni ir literāri apdāvināti, tad jādomā, ka šādas dāvanas mantotas iedzimtības ceļā. Kādam no Marijas vecākiem tā tad būs bijusi spilgta fantazija un plastiska redzēšanas spēja, kas izpausties gan ir varējusi varbūt tikai tautas gara mantās. Bez tam, par Valdemāru vecākiem runājot, kā svarīgs apstāklis jāievēro arī tas, ka visi šīs kļaušu laiku latviešu zemnieku ģimenes bērni dzīvē ir tālu uz priekšu tikuši.

Kļaušu laiku visai bēdīgie zemnieku dzīves apstākļi, kas saimnieciski jo ļaunāki kļuva tieši ar zemnieku brīvīšanu

(Kurzemē to nobeidza 1833. g.), liekas, ir bijuši par iemeslu tam, ka Mārtiņš Valdemārs 1835. g. ar visu ģimeni atstāj Vecjūnkuru mājas un pāriet dzīvot uz Sasmaku, tagadējo Valdemārpili. Zemnieku mājām muiža uzlika tik lielas klaugas, ka saimniekam, lai viņš varētu dzīvot un saimnieka godu nest (ja kādu kalpu gribēja ielikt par saimnieku, tad tikai retais par to priecējās), ar visiem ģimenes locekļiem bez atelpas bija jāmetas darbos un jāklūst par savas zemes un muižnieka saimniecisko vergu. Ja Mārtiņš Valdemārs 1835. g. nebūtu no Vecjūnkuriem aizgājis, bet palicis tur par saimnieku, tad droši var teikt, ka klausu laiku saimnieka sēta būtu piesējusi zemei un aprijusi visu Valdemāra ģimenes locekļu visus spēkus, jo Mārtiņš Valdemārs tad bija jau 55 gadus vecs, kādēļ viss darbu smagums būtu gūlies uz viņa bērnu pleciem, un Dievs zina, vai latviešu tautai tad būtu bijis viņas atmodas ievadītājs Kr. Valdemārs, un vai mēs varētu runāt par Mariju Valdemāri kā par pirmo latviešu stāstu rakstnieci. Domājis un paredzējis to tā varbūt nebija arī Mārtiņš Valdemārs, bet kaut kāda intuīcija un tieksme pēc labākas un saimnieciski vieglākas dzīves kā sev, tā saviem bērniem veco Valdemāru ir vadījis prom no laukiem uz mazpilsētiņu. Lai gan tā ir bēgšana no zemes (tajos laikos gan īstenībā bēgšana no saimnieciskās verdzības muižai!), tad tomēr latviešu kultūras vēsture šajā apstākli gan varēs saskatīt tikai laimīgu ieguvumu. Savas Vecjūnkuru mājas atstājis, M. Valdemārs ar ģimeni apmetas „mazajā Sasmakas žīdu miestīnā pašbūvētā koka namiņā, kuŗa vienu galu izīrēja žīdiem, otru apdzīvoja pats, kāmēr 1853. g. nomira“ (Ārons). Dzīves apstākļi Valdemāriem Sasmakā, kuŗā tolaik bija ap 600 iemītnieku, ir drusku vieglāki un brīvāki kā uz laukiem. Iztikas sagādāšana ģimenei Mārtiņam Valdemāram gan nav vieglā, bet galvenais, ka sūrā zemes darbā nav jāiejūdz bērni. Tos var sākt drusku paskolot. Tā Krišjānis, kuŗš jau mazotnē iemācījies lasīt, mācās kādā skolīnā turpat miestā un tad no 1839.—41. g. Lubezeres skolā, kur viņš iegūst diezgan daudz zināšanu un pamatīgi piesavinās vācu valodu. Ar neremdināmo lasīšanas kāri viņš savas zināšanas vēl papildina un tad turpat Sasmakā ierīko privātu skolīņu žīdu bērniem, kas atmet gan ļoti niecīgus ienākumus, bet tomēr dod iespēju strādāt intelligentas profesijas darbu un pašam kopā ar to pieaugt izglītībā un gara attīstībā.

Krišjānis nu ir arī pirmais savas māsas Marijas skolotājs. Kāds divus gadus Marija Valdemāre ir gājusi arī privātā skolas mācībā uz Talsiem pie tiesu skrīvera Neimaņa kundzes, vācietes pēc tautības. Pozitīvais šai mācībā ir kārtīga vācu valodas piesavināšanās. Bet vairāk, kā Ārons saka, Marija gan

„mācījusies no sava brāļa Krišjāņa, gan tieši saņemdamā no viņa dažādas mācības, gan noskatīdamās viņa centīgā un dedzīgā garā un cenždamās tam līdzī. Tā, kad brālis, 20 gadus vecs būdams, atstāja Sasmaku, aiziedams uz Jelgavu un tad uz Lielbērsteli un Ēdoli, viņš deva savai mātai, kuŗu redzēja visādi čaklu un centīgu esam, tā sakot mācības stundas vēstulēs no tālienes. Vēlāk Marija uzņēma Sasmakā, tēva mājā brāļa senāko skolotāja darbu, turēdama mazu privātskolu, kur mācīja par it lētu maksu meitenes visādās skolas zināšanās.⁴ Tā tad, kā Krišjānis mācīja puikas, galvenām kārtām žīdēnus, tā Marija ierīkoja „privātskolu“ meitenēm. Šīs trūcīgās ziņas, diemžēl, ir arī visas, kas zināmas par Marijas Valdemāres bērniņu un jaunību.

1858. gadā, 28 gadu vecumā, Marija Valdemāre apprecās ar „vācu melderi Naumani, kādu pavisam skolā nemācītu cilvēku“.⁵ Kopdzīve ar viņu, kā Valdemārs 1890. g. raksta Āronam, nebija laba, un Marija „pēc 5—6 gadu kopdzīves šķīrās no vīra, ar kuŗu tai bija 2 dēli un viena meitiņa“. — Kamdēļ Marija ir precējusies ar neizglītotu vīrieti, un pie tam vēl cit-tautieti? Var pieņemt, ka aiz materiāliem motīviem. Tēvs Mārtiņš, kas centās cik varēdams atvieglināt savu bērnu materiālās rūpes, bija jau miris. Brālis Krišjānis pēdējo gadu studēja Tērbatā, tā nākotne bija vēl nenoteikta, viņš nekādu materiālu pabalstu mātai un mātei nevarēja sniegt. Bet ar privātskolotājas darbu nevarēja pārtikt. Pat Krišjānis Valdemārs, vīrietis būdams, pēc viņa liecības Āronam,⁶ savā skolīnā ar savām „klases telpām“ un savu iztiku 1843. g. par visu gadu ir nopelnījis 25 rub., un tikai 1844. g. — pēdējā skolotāja amata gadā jau 35 rub. Bet tad visā plašā apkārtnē, izņemot Lub-Ēzeri, nebija nekādu skolu, turpretim 50. gados jau šur tur sāka dibināties pa skolai, pie kam meitenes vispār skolās gan laida mazāk kā zēnus. Tamdēļ Marijai Valdemārei šā amata mai-zes rīciens varēja būt vēl krietni plānāks kā viņas brālim Krišjānim 40. gados. Un kad nu viņai pašai nāca virsū jau 28. dzīves gads, tad bija pēdējais laiks domāt ne tikai par nākotni, bet arī par dienas iztiku. Melderis tolaik skaitījās par diezgan pārtikušu un cienījamu amatu, un tāpēc M. V. aiz materiāliem motīviem varēja apprecēties ar vācu melderi, nedomājot par to, vai šis laulības jūgs būs panesams. Tas ir gan tikai pieņē-mums, bet, zinot sīkākus apstākļus par rakstnieces otrrei-zējo apprecēšanos, to var uzskatīt par diezgan ticamu.

⁴) „Saimnieču un Zelteņu kalendārs“ 3. lpp.

⁵) Ārons.

⁶) Kr. Valdemārs savā dzīvē un darbā.

4. Marija Valdemāre Kr. Valdemāra kolōnijas pārvaldniece Novgorodas guberņā.

Kad sešdesmito gadu pirmajā pusē Marija Valdemāre, nevarēdama tomēr turpināt kopdzīvi ar Naumani, no tā šķīras, viņas materiālais stāvoklis ir kļuvis atkal bēdīgs. No trim bērniem abi puikas paliek vīra apgādē, bet mazo meitiņu Ženiju māte ņem sev līdz. Tāpat viņas gādībā ir vēl pašas vecā māte. Pirmais un svarīgākais uzdevums rakstniecei tagad ir atrast darbu un maizi sev, savai meitīpai un mātei. Viņa domā kaut kur meklēt mājskolotājas vietu, un kad viņa par savu stāvokli aizraksta brālim Krišjānim uz Pēterburgu, tas viņu aicina pie sevis uz Krieviju, kur viņš iepircis zemes gabalu un pērk vēl muižu, lai izveidotu latviešu kolōnijas, kur tad Marija vienā varētu būt pārvaldniece. Var jautāt, vai tas ir sievietei piemērots un viņas spēkiem veicams uzdevums, bet Marijai nav cita ko darīt, kā šo pienākumu uzņemties, un tāpēc viņa 1865. g. šķīras no dzimtenes, lai dotos uz sava brāļa kolōniju Novgorodas guberņā. Šī latviešu kolōnijas lieta bija rūgtākais ābols ne tikai Kr. Valdemāra dzīvē, bet diezgan daudz grūtumu pilns posms arī Marijas Valdemāres mūžā. Laimīgā kārtā šo viņas dzīves posmu varēsim apgaismot pēc dažiem pilnīgi jauniem materiāliem.

„Pēterbugas Avīžu“ laikmeta sākumā Kr. Valdemārs, darbodamies par ierēdni un literātu, bija kļuvis puslīdz turīgs vīrs. Ar zināmu mantas daļu viņa dzīvē ienāca arī viņa sieva Luīze f. Ramma. Valdemārs nu bija nodomājis netālu no Pēterburgas iegūt kādu muižu, kurā pats ar ģimeni varētu pavadīt arī vasaras. 1863. g. Valdemārs 80 verstis no Pēterburgas pie Lubānes stacijas nopirka 1500 pūrvietu zemes par nepilni 3 rub. pūrvietā. „P. A.“ 1863. g. 23. num. viņš izsludināja, ka pārdod šo zemi dzimtenes tautiešiem. Sev Valdemārs patūrēja tikai nelielu zemes gabalu, kur iesāka būvēt vasaras māju, bet visu pārējo zemi pārdeva par 5 rub. pūrvietā. Kurzemē tai laikā zeme maksāja ap 30 rub. pūrvietā. Pirmie zemes iepircēji bija Ernests Dinsbergis, kuŗu par sarakstīšanos ar Valdemāru atcēla no Dundagas skolotāja amata un izsūtīja trimdā uz Jaunjelgavu, Kr. Barons, A. Grīnbergs u. c. Vairāki Kurzemes latviešu zemnieki še atceļoja un nometās uz dzīvi, radot nelielu latviešu kolōniju. Bet turpmāk Valdemāram pie-teicās ļoti daudzi kurzemnieki, kas vēlējās iegūt no viņa zemi un nomesties uz dzīvi Krievijā. Tamdēļ Valdemārs 1865. g. aprīlī iepirka ap 16.000 pūrvietu lielo Derevas muižu Novgo-

rodas gubernā, lai tās zemi sadalītu un pārdotu kurzemniekiem un ierīkotu tur jaunu latviešu koloniju, 500—600 cilvēku lielu, kas būtu „loti izdevīga arī latviešiem Kurzemē un Vidzemē, lai derētu par atbalsta punktu tirdzniecības uzņēmumu dibināšanai Iekšskrievijā“.⁷⁾ Tomēr, kā Valdemārs tālāk raksta, „tūlīt otrā dienā pēc pirkšanas kontrakta noslēgšanas, 3. aprīlī man administratīvi stingri noliedza katru rakstisku un personīgu satiksmi ar Baltijas latviešiem“.⁸⁾ Bet uz Pēterburgu un Novgorodu sāka plūst daudzi zemes gribētāji, kuņiem Valdemārs nekādējādi nevarēja paziņot, ka visi zemes gribētāji zemi tur nevarēs dabūt. „P. A.“ attiecīgus ziņojumus cenzūra nostrīpoja, citas avizes arī to neuzņēma, rakstīt Valdemārs nedrīkstēja un visiem nebūtu varējis. Galvenais ļaunums, ka no daudzajiem aizbraucējiem tikai retajam bija mazliet naudas, ar ko zemi iepirkt un iekārtot iedzīvi. Viss vairums (aizceļotāju skaits sniedzās tūkstošos) bija gluži nabadzīgi laudis — ar to, kas mugurā vai rokas somiņās. Viņus bija vadījis kaut kas līdzīgs tādām pat baumu instinktam kā četrdesmito gadu vidzemniekus uz siltajām zemēm. Vēlāk paklīda arī baumas, ka valdība došot zemi par velti, bet Valdemārs pārdodot par diezgan dārgu naudu, tāpēc arī tie, kam nauda bija un kas zemi bija iepirkuši, Valdemāram naudu par to nemaksāja. Tā radās visādi sarežģījumi. Daudzi sarūgtināti atgriezās uz Kurzemi atpakaļ. Valdemāra pretinieki — Baltijas vācu muižnieki ar saviem aģentiem un kūditājiem mēģināja šo lietu visādi izmantot, lai Valdemāru nogremdētu un pazudinātu. Un tiešām, viņš piedzīvoja lielas nepatikšanas, sarūgtinājumus un materiālus zaudējumus, tāpat kā daži kolonisti. Šis kolonijas lietu izmeklēt valdība iecēla komisiju, kuŗa Valdemāra rīcībā gan neatrada nekādu vainojamību, bet visa šis kolonijas lieta līdz nejdzībai bija sagandēta jau pašā sākumā, un tāpēc dzīve neritēja gludi arī Valdemāra pirmajā Tigodas kolonijā, kur vēlāk dzīvoja un sava brāļa intereses pārstāvēja Marija Valdemāre.

Nav mūsu nolūks, un mēs arī nevaram šai vietā sīkāk pakavēties pie Valdemāra koloniju vēstures un attīstības. Tas ir cits temats un prasītu nopietnus pētījumus citā virzienā, bet par koloniju dibināšanas apstākļiem jābūt skaidrībā, lai saprastu Marijas Valdemāres dzīvi un darbu Novgorodas gubernā.

Par Valdemāra Derevas kolonijas nodibināšanos gan ne-

⁷⁾ Kr. Valdemārs — savā brošūrā „Die Lettenauswanderung nach Nowgorod“ 1867.

⁸⁾ Kr. Valdemārs brošūras „Die Lettenauswanderung nach Nowgorod“ 11. lpp.

var pievienoties dažiem līdzšinējiem šīs lietas apgaismojumiem. Tā Kr. Valdemāra biografs A. Birkerts grāmatā „Krišjānis Valdemārs un viņa centieni“, izlietojot Valdemāra laika biedra D. Grīntāla atmiņas⁹ saka, ka Derevas muižu Valdemārs absolūti neesot gribējis pirkt, bet tikai zemes gribētāju un Grīntāla „nemitīgām lūgšanām paklausīdams, parakstījes kā pircējs“. Šīs muižas uzmeklētāji esot bijuši „Dundagas pilnvarotie zemes izlūki“ Dozenbergs un Rēvalds. Abiem tiem Valdemāra (1863. g. nopirktais) zemes atlikums ir par mazu. Tie grib daudz lielāku. Viņi vēlas pirkt kādu muižu. Tanī nolūkā apbraukā Novgorodas, Tveras, gabalu no Maskavas guberņas, kur vien dzirdams, ka zeme pārdodama. Izmeklē beidzot Derevas muižu, Novgorodas guberņā, Čudovas stacijas tuvumā. Ar pārdēvēju tie nevar vienoties, jo neprot valodu un nav viņiem arī citu vajadzīgo zināšanu. „Nu es nemitīgām lūgšanām“ — saka Grīntāls — „stājos pie Kr. Valdemāra. Gan viņš atteicās ar nevaļu, ka tam nav laika ne stundas. Pēc daudzkārtīgas lūgšanas, Kr. Valdemārs reiz bija teicis, ja maz atliks laiks, tad gaŗām braukdams pieešot, uz ko šie ilgodamies gaidīja. No sacītā redzams, ka Valdemārs sākumā gribējis apmierināties ar tiem zemes gabaliem vien (īstenībā tikai vienu zemes gabalu. Ž. U.), kas viņam jau bija...“¹⁰ Un kā tālāk tur teikts, kad nu Valdemārs reiz Dozenbergam un Rēvaldam aizbrauc līdz pie Derevas muižas pārdēvēja, tas pēdējiem nemaz negribējis pārdot, bet gan tikai Valdemāram. Bet Valdemārs kā nevalīgs atteicies. Tad pircēji Valdemāram vai pie kājām krituši un lūgušies, lai tas viņus glābj, un tā Valdemārs parakstījes kā Derevas muižas pircējs.

Turpretim, ja ieskatāmies tajās līdz šim nepublicētās un neizmantotās vēstulēs, ko tai laikā par šo jautājumu rakstījuši Valdemāra tuvinieki (viņa sieva un māsa), tad Valdemāra loma un viņa izturēšanās Derevas kolonijas lietā iegūst savādāku apgaismojumu. Tāpēc katrā ziņā jāievēro arī tās liecības un apstākļi, kas jautājumu apgaismo arī no citas puses — no Valdemāram ļoti tuviem un tolaik atklātībai nedomātiem avotiem. Tā Valdemāra sievas Luizes vēstules Marijai Valdemārei sniedz gluži pretēju liecību augšām minētam attēlojumam. 1865. 2. februārī Luize Valdemāre raksta Marijai Valdemārei no Pēterburgas uz Kurzemi: „Mājīna, ko pagājušā vasarā mēs iesākam sev būvēt, vēl nav gatava. Viņu tikai pavasarī pabeigs. Tomēr viņa mums vairs neliekas sevišķi vajadzīga, jo mums ir vēl citas izredzes. Es Jums jau rakstīju, ka vasarā

⁹⁾ 1910. g. iespiestas laikrakstā „Jūrnieks“ Nr. 35—38.

¹⁰⁾ A. Birkerts 211., 212. lpp.

mēs bijām vienā muižā Novgorodas gubernā, kuŗu Vollis (Kr. Valdemārs. Ž. U.) gribēja apskatīt, lai nopirktu, ja tā viņa mērķiem par derīgu izrādītos... Es ticu, ka Vollis viņu tagad noteikti ņems, sevišķi tamdēļ, ka ļoti daudzi zemes pircēji ir pieteikušies un vēl piesakās... Tālāk šai vēstulē ir vēl šāda zīmīga vieta: Vollis tagad ir ļoti nodarbināts. Ministrs viņam uzdevis jaunu darbu (abi iepriekšējie, kuŗi viņam jau agrāk bija nodoti, nav vēl pabeigti) par Krievijas skolām un ģimnazijām. Šo darbu nemaz nedos pārdošanai, bet iespiedīs un izdalīs tikai ministriem... Bez tam viņam ir vēl labi jāpārdomā un jāaprēķina, iekams viņš šo muižu pērk.“ Tā tad noteikts aprēķina, nevis nejaušs izpalīdzības pirkums. Šī muiža gan atrodas tālāk kā viņu tagadējais zemes gabaliņš, 4—5 stundas vilciena brauciens un 35 verstes no pietātnes. Arī vieta esot purvainā, bet muižā diezgan daudz inventāra un divas labas dzīvojamās ēkas¹¹⁾. 19. martā tai pašā gadā L. Valdemāre vēl raksta, ka viņi ar Krišjāni arī ziemu tur bijuši vēl reizi izbraukuši, bet muižas vecais īpašnieks esot izrādījis diezgan plēsīgs un gandrīz visu inventāru aizvedis prom. Krišjānis esot par to sašutis un negribējis vairs muižu pirkt.

Tai pašā apkārtnē esot arī vēl otra muiža dabūjama, tuvāku pilsētai un ļoti skaistā vietā, un to Valdemārs tagad gribot pirkt. „Pirms četrām nedēļām viņš jau bija tur aizbraucis un šodien atkal izbrauca uz turieni. Ja tikai zeme izrādīsies laba, tad noteikti viņš to ņems. Par cenu viņi jau ir vienojušies. Es ļoti vēlos, lai Vollis to pirktu. Pēc viņa apraksta šai muižai ir tiešām jābūt skaistai.“ Un 6. aprīlī 1865. g. Luīze Valdemāre Marijai raksta, ka šī otrā muiža esot arī nopirkta. Viņi jau bijuši uz turieni izbraukuši. Dzīvojamā māja esot īsti patīkama un atstājot ļoti draudzīgu iespaidu, bet „vasaru tā būs cilvēku pilna, jo citas ēkas, kuŗu ir gan diezgan daudz, nespēs uzņemt visu lielo cilvēku masu, kas ir bez pajumtes. Jau šinīs nedēļās tur būs viss apdzīvots, daži ir jau aizbraukuši; Dozenberģis (tā tad tas pats Grīntāla tēlotais Dundagas zemes gribētāju pilnvarotais) ir tur pārvaldnieks un ir mums ļoti derīgs. Arī mēs domājam drīzumā arā braukt.“

Marija Valdemāre uz Krieviju aizceļo 1865. g. vēlā pavasarī. Nodomam aizceļot ziemā vai agrākā pavasarī rodas vai-

---

¹¹⁾ Šai vācu valodā rakstītā vēstulē vēl piezīmēts, ka ar avīzi (P. A. Ž. U.) ejot puslīdz labi. Līdz šim esot 1200 abonentu, tomēr viņi cerot, ka radišoties vēl vairāk, kad izdošot jaunu cenzūras likumu. Tad varēšot atkal jauki raksti avīzē parādīties, kuŗi droši vien dažu abonentu vēl pievilksot.

rāki šķēršļi. Vispirms nopietni saslimst rakstnieces sirmā māmuļa, kuŗa arī brauc līdz uz Krieviju. Otrkārt, tiesā ir ierosināta Marijas šķiršanās prāva no vīra, un iekāms tā nav izlemta, nav izdevīgi aizbraukt uz Krieviju, lai pēc tam brauktu atkal atpakaļ. Un beidzot, Valdemāra muižas pirkšanas lieta arī vēl nav nokārtota, un līdz ar to droši nav zināma Marijas apmešanās vieta, jo Valdemāra pirmajā Tigodas kolonijā vēl nav gatava viņa paša saimniecības dzīvojamā ēka, un tā tad nav kur apmesties, bet arī par jaunopirkto Derevas muižu Valdemārs domā, ka tā nebūs patīkama uzturēšanās vieta Marijai, viņas meitiņai un mātei, jo tur ir pārāk liels ļaužu skaļums. Un tikai maija beigās, kad Valdemāru dzīvojamā māja Tigodā var sniegt jau pajumti, un rakstniece ir oficiāli šķirta no vīra, viņa dodas uz Krieviju.¹²⁾

Novgorodas guberņā Marija Valdemāre ierodas tai laikā, kad Valdemāra jaunajā Derevas kolonijā norisinājušās vislielākās jukas, sagādājot viņam lielas nepatīkšanas un novedot šo nosvērto vīru pat līdz pašnāvības domām. Šīs jukas atbalsojās arī Tigodas kolonijā. Protams, ka rakstniecei tas nebija patīkams apsveikums un ievadījums jaunajā dzīvē.

Rakstnieces pienākumi Tigodas kolonijā iekārtojas tādi, ka viņa vispirms pārvalda Valdemāra tiešo saimniecību un pārstāv Valdemāra intereses iepretim viņa zemes iepircējiem un nomniekiem. Āronu Matīss pēc Brīvzemnieka un Valdemāra liecinājumiem par šo viņas ikdienišķo darbu saka, ka „viņai netikvien bija jāvada patstāvīgi saimniecība par vairāk nekā 200 pūrvietu lielu zemes gabalu, kur bija ierīkota lopkopība, zemkopība un dārzkopība, bet arī jāpārzina nomnieku apstākļi un tie jāpārtrauga. Ka pūles te viņai bija lielas, ja, pārāk lielas sievietes pleciem, katrs sapratīs, kas zinās, kādus upurus prasa šāda vadība un pārraudzība, ievērojot vēl dažādās raizes un ķildas ar nomniekiem un gājējiem, kas cēlās dažu labu reizi taisni tādēļ, ka nomnieku apstākļi pazīstamā trokšņainā un nelaimīgā 1865. g. dēļ tā no Valdemāra bija ierīkoti, ka ilgi tā nevarēja palikt, un pārgrozišana bija savienota ar lielām grūtībām. Tomēr Marija ar apbrīnojamu izveiciņu un sapratību vadīja visu savu lielo darbu sētā un laukā, pati visur klātbūdamā, rīkodama, mācīdama, strādādama.“¹³⁾

---

¹²⁾ Pilnīgi skaidri nav nosakāms, vai rakstniece sākumā dzīvojusi arī Derevā, bet drīzāk gan pieņemams, ka nē, jo tur arī pārvaldnieks Valdemāram jau bija Dozenberga personā, kurpretim Tigodā tāda vēl nebija. Dažus gadus vēlāk gan ir noteikti zināms, ka rakstniece dzīvo Tigodā, bet arī Dereva tad ir jau ūtrupē tikusi pārdota.

¹³⁾ Saimnieču un zeltu kalendārs, 2. lpp.

Par laikmetu no 1865. g. līdz 70-iem gadiem Marijas Valdemāres dzīvē nav nekādu tuvāku ziņu. Bet 70-os gados interesantus notikumus viņas un Valdemāra Tigodas kolonijas dzīvē atklāj un apgaismo dažas laimīgi uzglabājušās rakstnieces vēstules. Tā 1870. g. 17. aprīlī, kad Marija ir bijusi Maskavā pie Valdemāriem un no turienes atgriezusies, viņa Valdemāra un savam draugam Brīvēzniekam raksta, ka „savās mājās atradu visu kārtīgi, tikai viena skāde, — bites visas izmirušas“... Un 5. maijā (tajā pašā gadā, varbūt arī iepriekšējā, jo vēstulei rakstīšanas gads nav atzīmēts) viņa Brīvēzniekam starp citu raksta: „... Paulīne Polmane tagad pie manis uzturas un mēs kopā leksikas¹⁴⁾ manuskriptu lasām cauri. Kādu dienu jeb pusdienu lasījušas, dodamies zaļumos, bīrzes zarus cirst, grābstīt un dedzināt. Turklāt dažādi jokojot un dažādus pārgalvīgus stīkus taisot, raugām visas bēdīgās domas aizdzīt, kas viņai no Kurzemes puses sirdi spiež un man...“ Tālāk jautājusi Brīvēzniekam, kā viņam ar šo pašu „leksiku iet“, rakstniece pastāsta: „Brālim es vienreiz rakstīju, Luizei vēl nē, atbildi nekādu arī neesmu dabūjusi. Nezinu, kas te kādu reizi būs ar kontraktu taisīšanu ar mūsu šejienes latviešiem. Man bail, ka viņam (Kr. Valdemāram. Aut.) nekad priekš tam vaļas nebūs, un tas taču nebūtu labi. Man vakar atkal tas nodošanas rēķins no Novgorodas zemskij sbor pie pagasta tiesas tika iedots. Tas parāds jau ir sakrājies līdz 434 rub. un rudenī nāk. 57 rub. atkal klāt. No šīs naudas nu būtu tā lielākā daļa tiem zemes pircējiem jāmaksā, kad viņiem kontrakti būtu. Pie tam vajadzētu laika un naudas. — — bet kur šos abus lai ņem?... Latvieši no Kurzemes šo pavasari vēl nekādi nav atnākuši, saka, ka nākošā nedēļā būšot no Jaunpils. Man arī vēl strādnieks nav pieņemts, jo krievu negribu; labāk par dienas algu tagad ko lieku pastrādāt, kā mēr latvjieti dabūšu. — Ap to laiku, kad Jūs šo vēstuli lasīsiet, es būšu Novgorodā — uz zirgu tirgu! Tā nu gan neklātos, bet Jūs taču to nevienam neteiksiet!..“

Turpmākā Marijas Valdemāres vēstule, kuŗas saturs gan drīz visumā gan ir jau publicēts („Dzimtenes Vēstnesis“ 1916. g. 218. num), rakstīta 1870. g. 26. augustā un sniedz ļoti raksturīgus Valdemāra kolonijas dzīves apstākļu apgaismojumus. Vispirms Marija Valdemāre pastāsta, ka viņai būs jāiet izšķirt dažī strīdi, ko mērnieks Sietinsons (pazīstamais Maskavas latviešu vakarnieks), zemi iemērīdams, viens nevarēs veikt. „Laudis cits citam iestāstījuši, ka nevarot uzticēt, vai viņa

¹⁴⁾ Šķiet, latviešu-krievu vārdnīca, ko sastādīja Valdemārs ar Brīvēznieku.

mērišana gēldīga būšot un pēc tā plāniem varēšot kontraktus taisīt, tādēļ, ka S. kroņa dienestā neesot. V. (Valdemāram) viņi neticot, tādēļ, ka viņš dažas solīšanas nepildot, kā pat zemes izdalīšanu, kuŗu pats apņēmiēs esot izdarīt, un tagad jau gadiem nemaz vairs nerādoties. Arī man viņi stāsta šādas un tādas apsolišanas, ko V. viņiem iesākumā devis un tagad pār-grozot. Citas no tām nu gan izliekas, ka būtu no V. dotas, bet ar laiku kā neiespējamās atmetas jeb aizmirstas, jo pa-zīstu viņa labprātību pie apsolišanas kuŗa katra labklāšašņu pavairot. Ko nu pie tam darīt, viņam gandrīz nepie-minēt nevar, kas tai nelaimīgā bēdu gadā (1865) runāts. Man šaušalas nāk to laiku atminot. Kā arī varētu gribēt, lai viņš to sāpīgāko mūža gabalu pārdomātu un visu atminētu, ko katram teicis. Es viņu aizstāvēdama taču nedrīkstu visu to par netaisnu nosaukt, tādēļ, ka visu skaidri nezinu, — bet to es skaidri zinu, ka viņš ātri piemirst. Par daudz tas nu gan nebūtu, kad V. piecos gados vienreiz būtu laiku ņēmis pāri dienas te uzturēties. Arvien jau der katru lietu, kas iesākta, arī pabeigt, lai būtu liels patriotisks darbs jeb maza kolōnistu iedzīve. Par kontraktiem jau arī Maskavā runājam, ka tos, ja pašam vaļas nebūs, varbūt citam uzvēlēš. Bet kam? — laikam Jums. Es gan priecātos Jūs te redzēt, bet nemaz nepriecātos, kad Jums tik daudz ķibeles uzdotas. — Jūs gan zināt, ka tikai ar Jums tādas lietas pārrunāt varu, tādēļ lūdzu šo rakstu iznīcināt un aizmirst, kas tur sacīts bija. Es labprāt vēlētos, ka viss gludeni un apaļi izbeigtos un visiem pa prātam būtu, tikai nezinu kā tas izdarāms...

Šī vēstule atklāj plīvuri dziļi traģiskiem apstākļiem Valde-māra kolōnijā un Marijas Valdemāres ikdienas dzīvē, kur bieži ir tādi gadījumi, kad viņai pietrūkst padoma, kā lietas nokār-tot. Vēstule nav glaimojoša arī viņas mīlotajam brālim Kriš-jānim. Un tikai pie tādām attiecībām, kādas Marijai bija ar Brīvzemnieku (par ko runāsim turpmāk) varēja šāda rūgta, bet vaļsirdīga patiesība izpausties.

Kontraktu nenoslēgšana ar kolōnistiem rada daudz nepa-tikšanu kā Marijai, tā arī Valdemāram. Bet vai Valdemārs tikai nevaļas dēļ vien vilcinājies noslēgt kontraktus? Iespējams, ka pret Valdemāru, Derevas muižu pārdodot, kur viņš zaudēja 7000 rub., bija palikušas vēl kādas materiālas dabas prasības, kuŗas varēja būt par šķērsli kontraktus noslēdzot, jo uz šādu apstākli norāda arī Grīntāls, ka „pirkšanas kontraktu notaisī-šanas gadījumā būtu viss apķīlāts“, un vienreiz kādiem 20 ko-lōnistiem jau apķīlāti nekustamie īpašumi.

Bez šiem iemesliem arī interese Valdemāram, citu pienā-

kumu un darbu aizņemtam, par viņa kolōniju un par paša saimniecību tagad ir ļoti maza. To liecina šāda vieta Marijas Valdemāres vēstulē Brīvēzniekam 1872. g. 21. februārī: „Ja Jūs ko par V. (aldemāru) zināt, tad ļoti lūdzu rakstait ir man to, jo es no viņa vairāk nezīnu, kā tikai to, ko viņš man 21. janvārī rakstīja, ka otrā dienā uz Narvu braukšot un pēc nedēļas laika atkal Pēterburgā būšot, bet nezinot, kur tad mājōšot. Tā tad nu viņam ir rakstīt nevaru, — un taču nevien man, bet visiem viņa kolōnistiem ļoti vajadzētu ar viņu sazināties. Ak kaut jel patriotiem tā kreisā puse visas citas darīšanas uzņemtos — jeb uzņem varētu!“ — attaisnojoši un rezignēti piebilst rakstniece.

Šīs vēstules tālākā daļa sniedz diezgan interesantu kolōnistu sadzīves ainiņu: „Rēvalds (vai tas pats, kas ar Dozenbergi bija Dundagas zemes pircēju pilnvarotie?) nu pie manis mājō. Viņš atnāca pašā kāzu vakarā, kad patlaban citi mūsu jaunākie kolōnisti lustīgi pa manu istabu apkārt lēkāja. Tā tad nu arī viņam tūlīt darbs gadījās tiem palīdzēt. Tagad arī viņam darba netrūkst, — viņš to dažādi prot atrast. — Mūsu priesteris jō dienas parādās kā īstens melnais. Viņa sprediķis šai reizē mūsu sapratīgākos latviešus tā aizrāva, ka, tikko viņš bija muguru griezis un visi pilnā jautrībā lēkāt sākuši, kad viens no mūsējiem melnās aitu ādās ģērbies, ar otru pēlēku rāmiem soljiem caur visu pulku iedams atkal viņa vietu ieņēma. Tai pašā vietā nostājies, kur priesterim altāris bijī, tos sāka par grēkiem un velna darbiem sprediķot, bet bieži vien bija jāboksterē grāmatā, kurās vietā bija maizes cepjamo bleķi paņēmis. Pelēkais istabas otrā pusē nostājies, to redzēdams, dziedāja: „Ko tu blēdi tur meklē! Tu jau visus pīrāģus viens pats apēdis, un man tikai tukšu pannu atstājis!“ Jaunākie visi dažādi priecājās, ir vecie, to nesaprazdami nelaunojās un smējās līdz. Man bija brīžam stipri jādarbojas pie visiem jokiem palīdzēt, lai varētu skumjas pārspēt, kas ir mani negrib atstāt, kad domas tālumā lidinājas...“

Un 1872. g. 25. marta vēstulē atkal izskan bažīgais: „Kas būs ar V. (aldemāru), vai viņš nāks drīz? — ja nē, tad Jūs varbūt viņa vietā uzņemtos kādus trīs vai četrus šī gabala kontraktus taisīt...“

Bet kad 1872. g. pavasarī Valdemārs tomēr arī pats ir ieradies savā Tīgodas apgabala kolōnijā, ļoti saspīlētās attiecības ar kolōnistiem viņam neizdodas nokārtot. To redzam no šādas vietas Marijas vēstulē Krišjānim (1872. g. 27. jūlijā)¹⁵⁾: „Nu

¹⁵⁾ Šīs vēstules daļa — par Marijas Valdemāres nodomu precēties ar Medinski — iespiesta 1916. g. „Dzimtenes Vēstnesī“ 218. num., bet vēstules pirmā puse — par kolōnijas apstākļiem — nekur nav publicēta.

gan ilgs laiks pagājis, kur nekā neesam sazinājušies. No Tevis tikai vienu vēstuli dabūju. Tev tādēļ ātrāki nerakstīju, ka grībēju nogaidīt, ko te mūsu latvieši darīs. Drīz pēc Tavas aiziešanas visi steigšus biedrojās kopā naudu gādāt, bet nevis zemi maksāt — nē, Tevi izsūdzēt. Priekš tam katrs pats apspriedis, cik tūkstošu rubļu viņa pūliņš vērts, un Tu tādēļ viņiem katram tikdaudz parādā esi. No šīs summas nu 1 proc. tiek priekš sūdzēšanas kopā mesta, un tā kādi 2—3 simti rub. sanākuši. Citi Pēterburgā padomu meklējuši. — Starosts nu, nedēļu Novgorodā padzīvojis, vakar pārnāca, stāstot citiem, ka sūdzības rakstu, ka Tu gribot viņus galīgi noplēst, gubernātoram pats rokā nodevis un gubernātors uz Tevi ļoti piktus, nekrietnus vārdus teicis, apsolīdams, ka viņi taisnību panāksot, un tā zeme viņiem par tiem no Kesnera prasītiem parādiem tikšot pārdota. Šo visu Tev tikai tādēļ stāstu, lai Tu droši uz savu taisnību nepalaistos, bet rūpētos šīs darišanas tālāk vest. Kā viņi Tev par skādi Derevu pārdeva, tāpat tas arī varētu šē notikt. Tā arī esot Leitendorfiem teikts, ka Tev nekāda vara neesot kādu no viņiem izņemt, kā Kleinšmitu un P. R.(evaldu), tikšot visi, tiklab arī šis placis un māja (acimredzot tā, kurā saimnieko Marija Valdemāre, aut.) pārdota, jo Tu nekādas pierādīšanas pienest nevarot. Tā tad nu visi sajukuši, ir citi no šī gabala ļaudīm domīgi, bet vēl pie viņiem nebiedrojas. Tādēļ dari, kas iespējams un vajadzīgs, ka Luizes rektes jele apdrošinātas būtu un tie šejienes iedzīvotāji savu īpašumu nezaudētu. No Novgorodas puses gan maz vari uz kādu draudzīgu palīdzību vai aizstāvēšanu gaidīt. . .“

Šīs nekorrektās, lai neteiktu nekaunīgās, dažu sakūdīto kolōnistu rīcības sekas gan laikam ir tās, ka Kr. Valdemārs 1873. g. „Baltijas Vēstnesi“ Nr. 13 plašākā rakstā ziņo, ka Novgorodas guberņā pārdod vai iznomā 27 mājas, no 30—150 pūrvietu lielumā katru. „Šīs mājas nāk tādēļ uz pārdošanu vai arendi (saka Valdemārs), ka viņu tagadējie iedzīvotāji 8 gadus šē velti nodzīvojuši un pa daļai ir turīgi tapuši, no viena viņu starpā samusināti, arī uz priekšdienām neko negrib maksāt, kāmēr citi latvieši šē apkārtējās muižās maksā ikgadus arendi 50 kap. līdz 1 rub. par pūrvietu un pārtiek itin labi. . . Es līdz izgājušam gadam maksas nepaģērēju, un atradās, kas izgudroja, ka ja šie laiku vilkdami man neko nemaksāšot, tad vienreiz man taču uzbrukšot parādu devēji, par kuŗu naudu šīs zemes pirktas; zeme tapšot ātrumā uz ūtrupī lēti pārdota un šie varēšot varbūt par rubli pūrvietu zemes pirt. . . Tā viss bija diezgan labi apdomāts. . . un valgs likās jau man ap kaklu būt, te nāca pašā pēdējā stundā priekš gaidāmās ūtrupes man pazīstams krie-

prasīja, — ja lietu vestu taisni un pareizi. Viņš vēl reiz piedāvājās, — gadījumā, ja Frīdm. vēl nekā nebūtu izdarījis, — apgādāt vajadzīgos papīrus un rakstīt, lai Medinskis tik uzņemtos braucienus uz Novgorodu. Viņš to arī pamācīšot, kā jārikojas. Viņš no Tevis negrib ne kapeiku naudas, bet darot to aiz draudzības pret Medinsku. Tikai, lūdzams, nedomā, ka Tev grib uzbāzties vai Frīdmani izgriezt. Tā jau vienīgi Tava lieta un darišana, un no liekas pierunāšanas reizām iziet pavisam šķībi un greizi. Varbūt Tu vēl atcerēsies, ka es Tev jau daudz gadus atpakaļ uzplijos, lai Tu ar šiem cilvēkiem noslēgtu skaidrākus līgumus — tagad nu es palieku vainīgā, ja kas nosebots.¹⁷⁾

5. Marijas Valdemāres mīlestība ar Brīvzemnieku un apprecēšanās ar Gedi Medinski.

Jau 1916. g. Āronu Matiss „Dzimtenes Vēstnesī“ Nr. 218, publicēdams vienu viņa rokās nonākušū Marijas Valdemāres vēstuli Brīvzemniekam (rakst. 1870. g. 26. aug.), pēc vēstules teksta izsaka varbūtību, ka Marija Valdemāre Brīvzemnieku mīlējusi. Vēl konkrētāki uz šo mīlestību norādīts manis sarakstītā Brīvzemnieka monografijā (1932., 225.). Bet tagad šai lietā varam izmantot 5 jaunas Marijas Valdemāres vēstules Brīvzemniekam, kurās atrodamās ziņas par rakstnieces dzīvi šai rakstā jau augstāk izmantotas un kurās diezgan labi noskaidro arī Marijas Valdemāres un Brīvzemnieka attiecības.¹⁸⁾

Ar Brīvzemnieku Marija Valdemāre varēja iepazīties 60-0 gadu beigās, iebraucot Maskavā pie sava brāļa. Brīvzemnieks kā jauns Gorku mērniecības skolu beidzis mērnieks Maskavā ieradās 1867. g., dažus mēnešus pēc tam, kad tur, par Derevas kolonijas lietu Baltijas muižnieku sīvi vajāts, bija ieradies Valdemārs un atradis labu patvērumu un atbalstu, iestādāmieš par līdzstrādnieku slavofiļa Katkova avīzēs. Brīvzemnieks,

¹⁷⁾ Šī 1874. g. 24. sept. rakstītā vēstule ir iespiesta arī „Dzimtenes Vēstnesī“ 1916. g. 222. num.

¹⁸⁾ Kādreiz, meklējot dažus datus Brīvzemnieka biografijai, es Zeiferta atstātos papīros atradu kādu konvertu ar uzrakstu „Minna Freimanis vēstules“. Daļa vēstuļu bija parakstītas ar — Jūsu M. Zem tā citas rokas paraksts ar zīmuli Minna Freyman. Sākot šīs vēstules lasīt, varēja noteikti atšķirt 2 personu rokkrastus. Bija tur arī istās Minnas Freimanis vēstules, bet ar burtu M. parakstītās bija rakstijusi cita persona, un pēc satura nu varēja neapšaubāmi konstatēt, ka šīs vēstules ir rakstijusi Marija Valdemāre Brīvzemniekam. To lieku reizi apstiprina vēl tas, ka viena no šīm vēstulēm (1870. g. 17. aprīlī rakstīta) ir bijusi arī Āronu Matīsa rokās un daļu tās teksta viņš citējis savā rakstā par Mariju Valdemāri „Saimniecū un zelteņu kalendārā“ 7. lpp.

Maskavā ieradies, vispirms dodas nevis uz savu jauno darba vietu mērniecības kancelejā, bet gan tūlī pie Kr. Valdemāra. Šis pirmais apciemojums un iepazīšanās ar Kr. Valdemāru nu kļūst liktenīga visai Brīvēznieka turpmākai dzīvei. No šī brīža abi šie vīri ir tuvākie līdzstrādnieki visos svarīgākos tautiskos darbos. Vispirms Valdemārs Brīvēzniekam uztic sastādīt latviešu un krievu valodas vārdnīcu, kuŗas izdošanai viņš bija ierosinājis tautas apgaismošanas ministriju (šis vārdnīcas korrektūru Tigodā lasīja Marija Valdemāre), izgādā viņam tautas gara mantu vākšanas komandējumu uz Latviju u. t. t. Jo cieša ir Valdemāra un Brīvēznieka vadītāja sadarbība Maskavas latviešu vakaros.¹⁹⁾

Kā mērnieks Brīvēznieks, cik pēc dažiem norādījumiem pieminētās vēstulēs spriežams, ir bijis arī Valdemāra kolōnijā un izdarījis tur dažus mērišanas darbus. Kolōnijas apstākļi Brīvēzniekam katrā ziņā ir ļabi pazīstami. Tur viņš tad varēja ar Mariju Valdemāri ciešāki iedraudzēties, jo viņiem bija arī kopīgas garīgas intereses, kas ļabi veicināja saprašanas. Maskavā šad tad iebraucot un ar Brīvēznieku pie Valdemāriem satiekoties, Marijas draudzība ar viņu vēl nostiprinās, un starp viņiem iesākas diezgan dzīva vēstūļu apmaiņa. Dažas no tām ir senas cēlas draudzības un lielas mīlestības spilgtas liecinieces. 1870. g. 17. aprīlī, no Maskavas uz kolōniju atgriezusies, Marija Valdemāre Brīvēzniekam, piem., raksta: „Mans mīlais draugs! Še mājās pārnākušai man pavisam savādi ap sirdi, un liekas, ka es no viņiem citā pasaules daļā aizdzīta būtu; bet taču, dabai mostoties, arī it nemanot visas bēdīgās jušanas aizbēg un tikai tad vēl sirdi spiež, kad apdomāju, ka Jums grāmatu un ielas pīšļos tā jaukā vasara jāpavada.²⁰⁾ Gais arī te varen patīkams, putniņi birzēs dzied un strautiņa, saulē mirdzēdama, jautri tek, — bet ak, vienai par šiem dabas jaukumiem priecājoties, beidzot nevilšus asaras acīs rodas.²¹⁾ Kad to varētu cerēt, ka ir Jūs kādu laiciņu ar mums te par mūsu jaukiem krastiem priecātos — tad jau saulīte daudz mīlīgāki spīdētu, un putniņi daudz skaņāki dziedātu. Ar L. (Luīzi, Valdemāra kundzi, aut.) mēs tā puslīdz ļabi izšķirāties, un viņi abi mūs pavadīja līdz dzelzceļam. Bet es sapņoju, ka vēl viena mīlīga sirsniņa mani arī tālāk pavadīja, — un tad steig-

¹⁹⁾ Sk. Brīvēznieka memoārus, kuŗus autors 1933. g. publicēja „Burtniecā”.

²⁰⁾ Brīvēznieks Maskavā kā eksternis cītīgi gatavojās ģimnazijas abiturījai. Ž. U.

²¹⁾ Līdz šai vietai vēstule iespiesta Āronu Matīsa pieminētā rakstā — kā rakstnieces domu tēlojums. Uz vēstules oriģināla gar malu ar zīmuli līdz šai vietai novilkta stripa (acīmredzams Brīvēznieka darbs). Tāpēc arī vēstules tālākais teksts, kas kļūst daudz intīmāks, Brīvēzniekam dzīvam esot, nav ticis publicēts.

šus atkal atpakaļ pie darba devās; jo kas tā pūlējas, tam nevien prātu, bet arī sirdi pie darba vajaga. Nemanīdama, ka vientule palikusi biju, sapņoju tālāk, ka vēl Maskavā esot, un mēs patlaban no zooloģijas dārza pārnākuši... kamēr pilns vagonš ar krievu strādniekiem pienākdamš man atgādināja, ka tie tikai saldi sapņi bijuši, un rūgta patiesība mūs uz ilgu laiku izšķīrusi...“

Pēc dažu sīku mājas gadījumu pieminēšanas rakstniece turpina: „Es te atradu divi grāmatas (vēstules, aut.) no Kurzemes ar bildītēm priekšā, uz kuņām man par atbildi atkal sava jāsūta. Arī E. Dinsberga bildīte man tika šķiņķota, bet es to ar nākošo grāmatu brālim sūtišu, jo zinu, ka viņam prieks ir savus tautas brāļus ap sevi redzēt. Pēterburgā man dažreiz gadījās to redzēt, kad daudzi krievi latvieši sapulcējās. Maskavā viņu nu jo mazāk ir, — bet katru reizi ar īpašu sirdsprieku redzēju, ka viņam, taisni sakot, sirds atvērās, kad Jūs atnācāt. Saprotams, ka vienādas domas un mīlestība pret savu tautu draudzību cieti sasien...“

Un 5. maijā Marija Valdemāre raksta: „Mīlais draugs, Jūsu rakstam gan pavisam savādam spēkam vajaga būt, jo es, te mājā būdama, jau sajutu, ka Jūsu vēstule atnākusi, un nevarēju aprimties, kamēr to rokā dabūju. Ceļš vēl varen dubļains, un kad vakarā no stacijas pārnāk, tad liekas, par dienu vagare pie darba būtu dzinis. Pīseli mūs te nepavisam nemoca, bet kad būtum glēvas pilsētnieces, tad ūdens mūs kaitinātu, jo birzēs pie katra beņķīša vajadzētu deķi paklāt, lai tur sēdot kājas nesaukstētu, jeb gaidīt, kamēr visas malas malās nožuvušas un pa tam daudz jaukas dienas nemanītas aizskrējušas...“

„... Rītos, kad gaiss pavisam jauks un putniņi lustīgi dzied, apsēžos kādā birzē uz beņķīša un sapņoju, — tad liekas, ka vēl kāds man blakām sēdētu un viena mīļa galviņa man uz kamieša atspiedusies dusētu...! ak tad esmu tik laimīga, un tā pasaule tik jauka, ka debesīs nevarētu jaukāki būt! — Laimīga! cik jauki tas skan! Nekad nebiju cerējusi, ka šis vārds arī uz mani zīmēsies, un tāpēc ne lēti iedrošinājos uzticēt, ka šie jaukie sapņi piepeši nobeigtos un... Tik jau nu atkal bēdīgās domās iegrimu! Kā varētu es gan bēdīga būt, kad zinu, ka ir Jūs prieku un laimi jūtiēt. Dienā tik jaukā, kā pat šī, tikai vēlētos par putniņu pārvērsties un Jums jēl kādu lapiņu knābiņā aiznest, kad, cilvēks būdams, visu šejienes dabas jaukumu nevaru aizsūtīt. Arī tas ir grūti vienai kādu labumu baudīt, — un es jau nebrīnos, ka leva nevarēja viena to smekīgo ābolu apēst. Visvairāk jābrīnās, ka vīrieši to par ļaunu ņem.“

Pēc šīm lieglaimes pilnajām rindām nākošajā vēstulē (26. aug.) izskan skumja dabas izjūta un likteņa rezignācija:

„Mans mīlais draugs, patiesi rudens jau klāt, un tik dūšīgs un sirdīgs, ka it nekādu žēlastību vairs nesola, itkā dusmodamies no tā laika, kad Jums rakstīdama vēl priecājos par jauku vasaru. Dzeltēnās lapiņas, birdamas un uz mūžīgu dusu aiziedamas, it bēdīgu uzskatu padara un atkal atgādina, ka ātri visas dabīgas lietas nīkst un citām atkal vietu dod. Tā arī mēs drīz būsīm bijuši un aizmirsti. — Bet taču lapiņas un puķītes, jauki zaļodamas un ziedēdamas, mums labu priekšzīmi dod, vasarā tādēļ nesērot, ka rudenī jāmirst. Un kāpēc sērot? Cilvēkam ir brīv jeb iespējams savu mūžu pagarināt, tas ir, bēdas aizmiršanā iznīcināt un laimīgas stundas jeb acumirkļus atmiņā vienmēr atgādināt un tā tos par mūžību padarīt. Man liekas, ka reti var nelaimīgas dienas tā par gadiem pārvērsties kā patiesi laimīgas. Gaiss tagad arvien auksts un lietains, reti kāda jauka diena, — tikai vakari jauki, vienai patumsā kaut ko jauku sapņojot (vai zināt, no kā to mācījos?), kamēr kāds neziņoti mani modina un es no mākuļiem atkal savā prozaigā mājas būsānā iekrītu...“ Nobeidz šo vēstuli Marija Valdemāre šādi: „S. kungs²²⁾ stāstīja, ka esot manu bildīti pie Jums redzējis. Kā ar vēstulēm, vai tās dzīvas paliek? Piedodiet, Jūsu vēstules nav postītas. Es cerēju, ka Jūs man tik cietu sodu neuzliksit, pavēlēdami tās iznīcināt. Redzu, ka Jūs piedodat, tādēļ priecīgi sveicina Jūsu M.“

Tad par apm. pusotru gadu nav nekādu ziņu par Marijas Valdemāres un Brīvzemnieka sarakstīšanos, lai gan šai laikā Valdemāre sarakstījusi un nodevusi iespīšanai savu pirmo grāmatu „Ozols“, un še klāt ir bijusi arī zināma Brīvzemnieka palīdzība.

Bet 1872. g. 21. februārī kādā vēstulē rakstniece Brīvzemniekam starp citu atkal raksta: „Mīlais draugs, patiesi negribētu ticēt, ka tik daudz dienas un nedēļas pagājušas, bez kā Jums rakstījusi, — jo man izliekas, ka šai ziemā laiks nemaz uz priekšu neietu, — bet tas taču tā nav, jo saskaitīju daudz nedēļas, kamēr no Jums vēstuli dabūjusi. Bet ko nu gan Jūs, kam daudz darba, apvainot — ir no manas pēdējās vēstules nav daudz isāks laiciņš pagājis. Kādēļ tas no manas puses tā noticis, to tagad neteikšu, lai gan zinu, ka Jūs tad man drīzāk šo grēku piedotu...“ Vēstules beigu daļā rakstniece aicina Brīvzemnieku vasaru pavadīt Tigodā: „Kā būs, ja Jums negādītos vietu pēc Jūsu prāta dabūt, — vai kāda darišana Jūs Maskavā aizkavētu, jeb vai Jūs varētu tūlīt, kad Jūsu dziesmi-

²²⁾ Mērnieks Sietiņsons, kas mērijis Tigodā, Maskavas latviešu vārnies, Brīvzemnieka draugs un mācības biedrs Gorku mērniecības skolā. Ž. U.

ņas nodrukātas²³⁾, te šurp nākt uz vasaras pili! Ja Jūs kāda vajadzība nekavē, tad jau gan Jums vienalga, vai Maskavā ar mācībām pūlējaties, vai te. Es visus odus ganos dzišu, lai tie Jūs netraucētu. Tik sveši mēs viens otram neesam, ka vēl kādas liekas ceremonijas vajadzētu; ceru, ka Jūs domāsit, kā kad pie savējiem Kurzemē brauktu, un nāksit, kad un kā varēdami. Vai es Jūs gaidu? — nu to jau gan zināt... un kad mēs kopā kādu puķīti stādīsim, tad tā jo koši augs...“

Brīvēznieks, ar tautas gara mantu vākšanu un kārtošānu nodarbodamies, bija izstājies no Maskavas mērniecības kancelejas. Viņš bija bez noteiktas nodarbošanās un gatavojās arī ģimnazijas abitūrijai. Vasara viņam bija jāizmanto ne atpūtai, bet jāmeklē kāds darbs, lai ko nopelnītu. Viņš meklēja mājskolotāja vietu. Liekas, tā viņš ir atbildējis arī Marijai Valdemārei uz viņas ielūgumu vasaru padzīvot pie viņas, gan apsoties apciemot viņu Lieldienās, kā to var noprast no šādas Marijas vēstules Brīvēzniekam 25. III. 72.: „Priekš pāris dienām saņēmu Jūsu ar ilgošanos gaidīto vēstuli, kuŗa man tādu jauku vēsti nesa. Bet ja šai apgabalā kāda mērišana gadītos — vai ir tad Jūs tik nežēlīgi būtu mūs tik ātri atstāt? Tagad par to skaidrāki nevaru sacīt, tādēļ ka piepeši pie mums upes uzplūdušas, un nevaru zināmās vietās par mērišanu apklaušināties. Ja Jums Jūsu ieroči vēl ir, tad labi būtu, ka Jūs 'os līdzi ņemtu, — saprotams arī krietnus zābakus — un Lubānē Koļesova bodē atstātu. Tik drīz, kā iespējams, to raudzīties sazināt. Mazākie tilti pār Tigodas upi vakar noņēmti, un nu atkal ceļš caur Ramzi uz mūsu mājām jāņem. Reti kāda diena gadās, ka neviena no latviešiem nebūtu stancijā, kas Jūs atvest varētu. Vakzāles augšējā tāzā ir latviešu meita Anlīze, kas pa Jurgiem pie manis atnāks, — tā Jums var uzmeklēt, kas vajadzīgs. Priekš svētkiem Jūs gaidīšu — bet kad, kuŗā dienā? Ak, kad to zinātu, tad jau gan Jūs (patī) tur sagaidītu...“

Vai Brīvēznieks ir aizbraucis? Jādomā. Bet šī ir arī pēdējā reize, kad Marija Valdemāre ar viņu satiekas tādās viņu attiecībās, kādas pašlaik viņiem pastāv. Vai viņi ir runājuši un mēģinājuši noskaidrot arī savas dzīves turpmākos cēlienus? Varbūt. Bet viens, liekas, ir skaidrs viņiem abiem, — kauču jau dažus gadus viņus saista abpusēji stipras jūtas: savus dzīves ceļus savienot gan viņi laikam nevarēs. Kāpēc? Visupirms ārkārtīgi lielā gadu starpība: Brīvēzniekam paš-

²³⁾ Maskavas universitātes Dabas zinātņu draugu biedrības etnografijas nodaļas izdotās latviešu tautas dziesmas, Brīvēznieka savāktas un sakārtotas, iznāca 1873. g.

laik ir 22, Marijai Valdemārei 42 gadi, bet iepazīšanās laikā Brīvēzēniēks ir varējis būt 18—20 gadus vecs, Valdemāre — 40 gadus. Viņa jau 3 bērnu māte — Brīvēzēniēks — īstenībā vēl tikai ģimnazists (mācās kā eksternis), kuram nav vēl noteikta darba, bet visi dzīves un nākotnes sapņi priekšā. Brīvēzēniēks grib nobeigt ģimnaziju, iegūt mājskolotāja tiesības, strādāt vidusskolā kā skolotājs, studēt, aktīvi darboties tautiskā druvā. Mariju Valdemāri nomāc ikdienas saimnieciskās rūpes, gadība par bērniem, sevišķi par meitiņu, kas dzīvo pie viņas, Valdemāra saimniecība viņu sasaistījusi kā pinekļiem, pati no tās izrauties viņa nevar (un uz kuriem lai viņa ietu), Brīvēzēniēks arī to nevar, jo viņš vēl pats stāv savas nezināmās nākotnes priekšā. Bet iesaistīt Brīvēzēniēku savas ikdienas, saimniecisko rūpju un Valdemāra kolonijas dzīvē, to Marija nedomā un neuzdrīkstētu darīt. Protams, ka arī Brīvēzēniēks šādu ceļu laikam neietu. Tādi ir dzīves apstākļi, drūmi, nežēlīgi, un tiem pretim stāv abu draugu jūtas. Un tāpēc Marija Valdemāre ir nolēmusi „vienīgi Brīvēzēniēka draudzībai piederējama, vientulīgi dzīvot...“, lai viņš iet un savus spraudtos mērķus sasniedz. Varbūt, ka jau šai reizē Marija Valdemāre par to runāja un tā solījās Brīvēzēniēkam, bet kad viņi šķīrās, neviens vēl nezināja un nedomāja, ka šī ir viņu pēdējā šķīšanās...

Šā gada vasarai (1872) Brīvēzēniēks Ivanovā-Vozņesen-skā ir saklaušinājis sev mājskolotāja vietu. Uz turieni viņš aizbrauc jau pavasarī.

Bet Valdemāra kolonijā apm. šai pašā laikā, īsi priekš 1872. g. Vasaras svētkiem, ierodas jauns kolonists — leitīis Gedis Medinskis, labs paziņa Valdemāra Pēterburga draugam Grīntālam. Medinskis Pēterburgā, liekas, bijis kādas iebrāucamās vietas sētnieks un tur drusku iekrājis naudu, Grīntāla ieteikumam paklausīdams, viņš no Valdemāra nopircis zemi un tagad ieradies šē dzīvot. Viņam iepatīkas kolonijas pārvaldniece, un viņš sāk par Marijas Valdemāres saimniecību rūpēties tāpat kā par savējo. Ar to viņš iegūst rakstnieces simpatijas, un, gribējama kauču mazliet atbrīvoties no praktiskās dzīves rūpēm, Marija Valdemāre kļūst Geda Medinska sieva.

Šī svarīgā soļa iemesli un motīvi, kas ir diezgan asā pret-runā Marijas Valdemāres jūtām, noskaidrojas divās viņas vēstulēs.

1872. g. 27. jūlijā viņa brālim par šo lietu raksta: „Kad es Tevi tagad redzētu, tad zinātu, vai Tu dikti smiesies, vai dusmosies, kad stāstīšu, ka — esmu — Medinskam apsolijusies —! M. gan nav nekāds mācīts vīrs, bet viņa krietnā un mīlīgā

sirds un patīkamā iznešanās man liecina, ka nebūs šis solis jānožēlo. Diezgan savā mūžā esmu ar trūkumu un grūtībām cīnījies, vai tad kāds brīnums, ka liekos pielabināties — priekš manas dzīves — pārtikušam vīram savu roku sniegt. Bet patiesību saku, ka viņa pārtikšana mani nebūtu labinājusi, ja viņa paša laipnība un darišana to nebūtu iespējuši. Visu šo vasaru, iekāms viņš man vēl savas vēlēšanās teicis bija — viņš par šo saimniecību tā rūpējās, it kā tā viņam uzdota būtu, paslepen izmanīdams, kur man kas trūkst. Uz īpaši smalku veiklu vīzi M. tāpat pie siena plaušanas man naudas palīdzību sniedza, ka it nemanot visa nepatīkamā jušana izzuda, kas mani iepriekš tādēļ mocīja, kad maniju, ka tā būs. Tādēļ varu sacīt, ka vēl dažs no mūsu kundziņiem, kas študierē, smalku kārtīgu izturēšanos no M. mācīties varētu. Ja nu Tev un Luizei pie šīs savienošanās nekas pretim nebūtu, un Tu tā ar mieru būtu, tad M. ar jo stiprāku darba spēku šo saimniecību pacilātu un te dzīvotu, kamēr Tev patiktu citādi kā iedalīt, tad viņš atkal, savā placī māju uzbūvējis, tur dzīvotu. Šinīs dienās M. laikam vai uz Novgorodu, vai uz to no Tev pieminētu Toržoku brauks vēl divi zirgus pirkt, lai tad visus laukus krietni apstrādātu un viņš arī savā placī zemi uzplēst varētu. Man tad zirga dēļ govīs jāpārdod nebūtu, — bet tikai ar Tavu atvēlēšanu šo saimniecību tā savienotu. Tu smiesies par tādu andeles vīzīgu precību — bet vai tad varam bez šīm praktīgām vajadzībām pārtikt? Ja varētu tikai caur garīgu sirds vienību dzīvot, tad gan zinu, ar ko tad savienota būtu... Ceru, ka to lielāku daļu saimniecības rūpes nolikdama, arī varēšu par Ženiņas skološanu vairāk rūpēties, kuŗai, kā līdz šim redzams, vientiesīgi par strādnieci jāuzaug būtu.²⁴⁾

Cik grūti ir Marijas Valdemāres materiālie apstākļi šai laikā, liecina vēl šāda viņas piezīme vēstulē brālim: „No Buša (M. V. stāsta „Ozols“ izdevēja) iz Rīgas par savu grāmatīņu vēl neko neesmu dabūjusi. Es to naudu tik notīgi gaidu, ka gandrīz ne ciest vairs nevaru, jo esmu no drēbēm gandrīz tīri nopļūsusi... un taču man netiktu viņam tādēļ rakstīt.“

Bet šī sava soļa dēļ Marijai Valdemārei bija vēl kāds morālisks parāds iepretim Brīvzemniekam, un 9. septembrī 1872. g. tāpēc viņa tam raksta šādu traģiskas noskaņas pilnu vēstuli: „Miļlais draugs. Ilgs, ļoti ilgs laiks pagājis, kur man gluži kā piemirsuši likāties un nekādu vēstiņu no sev nedeīvāt. Man šis laiks patiesi kā mūžība izlikās, — un taču īpaši šinī laikā, no sava raibā likteņa kā no vilņiem mētāta, tikai to vienīgo vēlēšanos pazīnu pie Jūsu sirds savas skumjas izraudāt, — domā-

²⁴⁾ Beidzot M. V. piezīmē — „Šo vēstuli sadedzini“.

ju, ka šai visujaukākā vietinā pasaulē savas rūpes izkratot, tās arī nobeigtos un nekādas vajadzības mani vairs nespieš... Šī vēlēšanās netapa pildīta, un velti jele ziņu gaidīju, kur mājojat, jo negribēju Jums rakstīt, nezinādama, vai vēstule patiesi Jūsu rokās nāks. Kad Jūsu jūnijā rakstītu vēstuli saņēmu, kur sacijāt, ka domājat Ivanovu drīz atstāt, es ar ilgošanos Jūs gaidīju. Rakstīju Jums atvērtu vēstuli, tik jau gribēdama sazināt, kur esat. Viss velti, un skaudīgā likteņa launu prātu pilnīgi atzinu, kad tas mani, kā par spīti, pāra stundas pēc Jūsu aizbraukšanas, uz Maskavu aizveda. Gāju, no viena Novgorodas činovnieka skubināta, zemes pārdošanas dēļ pārrunāt. Varbūt, ka jau kādu ziņu par man iz Maskavas dabūjuši, un ir es jau sen būtu Jums visu stāstījusi, ja tas būtu iespējams bijis. Piedodat, nesodat mani bargi, ka neesmu spējusi ilgāk pret straumi cīnīties, un tādā vīzē pati savai apņemšanai pretī darījusi. Jā, esmu grēkojusi pret sevi un savu apņemšanos — vai arī pret Jums? par to spriežat paši un tad sodāt mani, ja mani par vainīgu turat. No šādām rūpēm spiesta citādi nevarēju. Biju gan nodomājusi, vienīgi Jūsu draudzībai piederēdama, vientulīgi dzīvot — un nu — kamēr no pus jūlija piederu vienam svešiniekam. Šis svešais, leitis *Qedis Medinsky* vārdā. Vai es laimīga būšu? Kuŗš gan ir laimi panācis tādu, kā viņš vēlējis? Tas vienīgs, kas man dīšu uztur, ir tā cerība, ka Jūs man savu draudzību neatrausit. Medinskam skolas mācības ļoti maz, bet tam krietna un mīlīga sirds, tādēļ ceru, ka tas pret mani ļauns nebūs. Īpaši viņš veikls un izmanīgs saimniecībā — ar kādu mazu naudas krājumiņu. Mantas rūpes, kuŗas mani līdz šim kā verdzībā turējušas noņemot, kā ceru, mani svabadāku darīs. Cik grūti man gājis, un cik pārmešanas turklāt dzirdējusi, es tik vienīgi Jums stāstīt varētu. Un to visu nepieminēdami V. tagad saka, ka taču nevarot būt, ka rūpes mani varot spiest ar kādu vienoties, kam mana sirds pilnīgi nepiederot. Ir Jūs laikam brinīsities, kā man iespējams kādu cilvēku tā piekrāpt? Nē, es viņu nekrāpšu, lūkošu viņa laipnību un uzmanību pret mani cik spēdama atlīdzināt, būšu laba saimiece. Viegļāki jau ir mīlestību rādīt, kur viņa arī nebūtu, nekā to noslēpt, kur viņa ir. Piedodat, ka vēl tā saku, bet nevaru pret Jums liekuļot, — uz priekšu jau nekad vairs par to nerunāšu. Es uz laimi pavisam neceru, tāpēc pietiks arī tas mazumiņš, ko liktenis dos. Un ja patiesi varētu cerēt, ka Jūsu draudzība man pastāvīgi paliktu — tad visu pasauli spētu mīlēt. Jau tas mani daudz, daudz mierinās, ka spēšu par Ženiņas skološanu gādāt, jo tā kā līdz šim dzīvojot, gluži neiespējams bija viņu kaut kā izskolot.

Lūdzu sirsniņi lūdzu — vai bargi jeb laipniņi drīz rakstīt.

Garīgi vienoti taču varam palikt, kad arī liktenis citādi novēlējis nebij. Būtu jau arī par daudz priekš šīs nīcīgās dzīves.“

Un šo cēlās draudzības un skumji lielās mīlestības romānu noslēgsim ar Brīvzemnieka atbildes vēstuli Marijai Valdemārei:²⁹⁾ „Mīļā draudzene! Šodien Jūsu vēstuli saņēmu un nupat to izlasīju... Labi, ka to šinīs dienās dabūju, jo sirds kā koks: ielauzta tā viegli laužama... 1872. gadā septembris! Ilgi, ilgi tavas tumšās lietainās naktis manās krūtīs mitis; kauču ātrāki, ātrāki gribētos no tavām piemiņām atraisīties!... No visiem maniem radiem tik priekš diviem manai mīlestībai nebija mēra. Tie bija: mans tēvs un mana tēva māte. Par visu lielo mīlestību, ko šīs divi dvēseles man vienmēr rādījušas, ar jo lielu mīlestību un cienīšanu atmaksāt — to dzīvē iespēt, bija nereti jauks sapnis. Priekš kādām dienām dabūju vēstuli ar melnu zēģeli. Apakš zēģeļa gulēja tā vēl melnākā ziņa, ka viens no minētiem radiem, mana tēva māte, nav vairs dzīva...

Bet nevien radu starpā piemīt īstena mīlestība. Mīlēdama sirds piekērās dažkārt mīlēdamai sirdij jo karstāki un auglīgāki ārpus ģimējas ierasta aploka. Šādas sirdis atraut vienu no otras — ak kā tas sāp!.. Šīgada septembris ir nu man bez melnām nāves skumjām vēl šādas sāpes atnesis... Bet kā jau sacīju, labi, ka tas gandrīz reizē noticis, ja tam bija jānotiek, jo sirds kā koks: ielauzta tā vieglāki laužama.

Jūs pieminat bāršanu, smādešanu. Bārt un smādēt varētu tikai sevi par to vilcinādamu aukstumu, ar kuŗu es Jūs, kas vismazāk to pelnījuši, dažkārt mocīju. Bet tas nebija no manas puses bez apdoma, kauču ar ciešanu sirdī... Bārt un smādēt tādēļ, ka Jūs savām verdzināšanām un rūpēm galu darijuši? To tik varētu rupjš egoists, cilvēks, kam stiprākas jūtas priekš Jums nekad nav bijušas. Vēlēju Jums no visas sirds daudz, daudz laimes Jūsu nākošā dzīvē, jo Jūs esat viņas jo pilnīgi vērti! Jūsu atzīšanās liecina, ka Jūsu nākošam laimīgam laulātam draugam tiešām vajaga būt krietnam cilvēkam, tādēļ lūkojat to Jūsu un viņa laimes dēļ pilnīgi savā sirdī slēgt. Ja Jūs to nespējat sevis dēļ, tad darāt to manis dēļ, jo Jūsu laime mani mūžam priecinās. Priekš draudzības mums gan abiem vēl arvienu sirdskaktiņš atliks. Varbūt arī, ka mēs dzīvē vēl uz citu ceļu varētu tuvināties. Priecājos ļoti, ka Jūs par Ženiņu tā rūpējaties.

Rakstāt... nē, nerakstāt tik drīzi, jo visiem lauzumiem jeb līdumam krūtīs vajag papriekšu drusku nogulties, iepūt — tā pēc kādām 2—3 atkal lūgtu, sirsnīgi lūgtu vēstuli no Jūsu ro-

²⁹⁾ Istenībā autora rokās nav nākusī pati vēstule, bet Brīvzemnieka papīros atrasts šīs vēstules bruljons.

kas. Bet priecīgu, jautru vēstuli, bez pagājušu sapņu atmiņām. Tāda vēstule būs spirtga vēsma, kas palīdzēs visiem lauzumiem apzelt, vienalga ar kādām zālēm.“

Bet vai Marija Valdemāre, ar Medinski apprecēdamās, ieguva ja nu ne laimi, tad vismaz dzīves atvieglinātību? Nē! Un tas ir traģiskākais. Kā Kr. Valdemārs 1890. g. Āronam ir apliecinājis, tad „arī šī kopdzīve (ar Medinski) nebija laimīga, ko es jau agrāk paredzēju.“ Nomācējas ir saimnieciskās rūpes un neveiksmes. Tās nevar pārvarēt arī Medinskis ar savu vīrieša enerģiju. Dabas apstākļi un turienes klimats, liekas, sabiedrojušies, lai arī savienotai Valdemāru un Medinska saimniecībai nelautu atplaukt. Gaiša liecība tam ir kāda vieta Marijas vēstulē brālim 1874. g. 24. septembrī: „Par mūsu šejienes saimniecību nevaru neko iepriecinošu ziņot. Kad visi līdzšinējie līdzekļi lauksaimniecības pacelšanai bija izlietoti, mēs priecājamies, ka pavasarī bijām apsējuši labi mēslotus laukus. Bet jaunais zelmenis mūs priecināja tikai īsu laiku. Vairākas jūlija un augusta naktssālnas padarīja, ka mums tagad jākul tukši salmi. Kartupeļu izstādījām apm. 50 mērus, bet pašā labākā augšanā apturēti, tie ir tikai drusku lielāki kā meža āboli. Vēl gan visi nav novākti, bet pēc novāktajiem spriežot, to nebūs vairāk, kā apm. 4. grauds. Ziemas kviešu no 4 mēru izsējuma iekulti 5 mēri, vasaras kviešu no 3 m. izsēj. — 9 mēri, miežu no 7 m. izsēj. — 40 mēru, vasaras rudzu no 5 m. izsēj. — 22 m., zirņu izsēti 7 m. un pēc līdzšinējā izkūluma būs apm. 3. grauds. Ziemas rudzu iekūla 7 mērus — tagad izsēja 11 m. Tādu veltīgu cīņu ar dabu es, viena pati būdama, jau esmu daudzreiz izcīnījusi un „visa — kopā — saturēšana“ man maksājusi daudz rūgtas asaras. Tādēļ es tevi jau pāri reizes esmu lūgusi zemi izrentēt un man atstāt tikai dārzu un vienu govī. Biju domājusi, ka vienotiem spēkiem mums ies labāk, bet klimats ir tas pats, un pēc lielām pūlēm mums ar tikai dažī parādī, un ja mēs paliekam visi kopā, varbūt līdz ziemas svētkiem maize. Citādi ir tiem, kuŗi savu zemi apstrādā paši vien, bez algotiem strādniekiem, pašu piederīgiem, vajaga izturēt un apmierināties ar to, ka ir ko kost un gērbties. Sveši to nedara. Tādēļ mēs nolēmām abus puišus atlaist, pārdot 4 vai 5 govīs un pāra tēļus, lai varētu cik necik algu nomaksāt un tad palikt paši vien ar 6—8 govīm un ganu zēnu. Kalpones man jau sen vairs nav. Tādā kārtā mēs varbūt atžirgsim un varēsim vēlāk labāk saimniekot. Ja nē, tad šo gabalu Tu izrentē un mēs iesim uz kādu Medinska gabalu, paturēsim tikai pāra govīs, apstrādāsim tur dārziņu un tīruma gabaliņu — cik paši varēsim apstrādāt. Trim cilvēkiem jau daudz nevajaga.“

Šādos apstākļos ar saimnieciskām rūpēm kopā ar vīru cīnīdamās, Marija brāļa kolonijā nodzīvo līdz 1882. g. Tad viņa no turienes šķiras un kopā ar meitu pāriet dzīvot uz Aksaju Dienvidus Krievijā, „kur vīrs Medinskis jau agrāk bija aizgājis un vēlāku jaunākais dēls no pirmā vīra“ (Valdemārs vēstulē Āronam). Šis aiziešanas sīkākie iemesli nav zināmi, bet galvenām kārtām tie var slēpties saimnieciskās grūtībās un neveiksmēs. Marija Valdemāre runā arī par citām nepanesamām cīņām. Tā 1883. g. 18. janvārī Āronu Matīsam viņa raksta:²⁰) „Rakstniecības darbi dus mierā... , bet kas zina, kāds laiks man aiztecējis, tas man šo grēku piedos... Novgorodas guberpā ar zem- un lopkopību cīnīdamās, vadīju sava brāļa darīšanas ar mūsu kolonistiem. Lai gan dzīve bija grūta, bet apziņa, ka daudz rūpes pamazinu tam, kas ar darbiem vairāk var cīnīties, mani jautrināja dažos bēdu brīžos. Tā nodzīvoju 17 gadus; cīņi kolonistu dēļ sen izbeigti un to vietu ieņem daži citi, kuŗi manu stāvokli par daudz aprūtināja. Pie šīm ķibelēm tas posts, ka neprotu klanīties lepnībai... Tā tad liktenis mani aizsvieda tālu, tālu no dzimtenes, no tēvijas — Donas kazākos, kur mans dzīves biedrs jau gadu ātrāk bija atnācis un tagad jau gandrīz pusgadu guļ uz grūtu vājības gultu. Te nu visu garu un domu spēku kopā vajaga, lai tik vienīgi to saprātotu, kā rīt un parīt dzīvību uzturēt, un, ja cietējs savas bēdas beidz, kā viņam sagādāt mūžīgu dusas vietu!“

Tas ir viss, ko mēs zinām par Marijas Valdemāres aiziešanu no brāļa kolonijas un viņas dzīvi Dienvidkrievijā, Aksajā, kur 5 gadus vēlāk, 58 gadu vecumā viņa mirst. Un pat par viņas nāvi, tālu no dzimtenes, mums arī ir zināms tikai viens īss skops teikums (Kr. Valdemārs vēstulē Āronam): „Viņa piepeši nomira pavasarī 1888. gadā jaukā dienā, dārzā puķes stādīdama, itin jautrā prātā...“ Nekādu nekrologu dzimtenes avīzēs. Pat nāves diena nav zināma, un šis karstās tautietes un pirmās latviešu stāstu rakstnieces kapa vieta tālajā Krievijas Aksajā droši vien sen jau smiltīm aizbirusi un nezālēm apaugusi...

6. Marijas Valdemāres literārā darbība.

Marijas Valdemāres pirmais literārais darbs, ar kuŗu viņa stājās atklātības priekšā, ir tulkots un pa daļai lokalizēts stāsts „Ozols, viņa dzīve un gals, ko iz kāda vācu laikraksta smēlusi Marija Naumann.

²⁰) Ārons ar rakstnieci sarakstījās un viņu šad tad uzmudināja literāriskiem darbiem. Pēc viena šāda uzmudinājuma tad nu M. V. ir rakstījusi augšējo vēstuli.

Rīgā, 1872. Dabūjams pie brāļiem Buš". Grāmatiņai 112 lpp. No kāda laikraksta un autora šis darbs ņemts, to lokālizētāja nav atzīmējusi, un to nav papētījis arī neviens no līdzšinējiem rakstnieces darbu apskatītājiem. Šī stāsta autors ir vācu rakstnieks Hermanis Šmits, un stāsts ar virsrakstu „Der bairische Hiesel“ 1865., sākot ar 12. num., iespiests žurnālā „Die Gartenlaube“. Šis pats stāsts ir jau vienreiz latviski pārstrādāts un 1867. g. Liepājā izdots grāmatiņā „Bairiešu Anss, patiesīgs stāsts, apgādāts no Kr. Šönberg.“ Ne tulkotāja, ne autora vārds arī šē nav minēti. [Hiesel bavāriešu izloksnē nozīmē „mulķis, neprāts“. B.]

Visam šim stāstam pamatā ir patiesi notikumi ar kādu bezbēdīgu Bavārijas meža zagli. Tas aizrādīts arī „Bairiešu Anša“ priekšvārdā: „Daudzi no mīļiem lasītājiem gan nebūs nenieka dzirdējuši par to lieku ģēģeri un laupītāju virsnieku Bairiešu Ansi, kas tai apgabalā gar Donavas upi savus negantības darbus pastrādājis. Tur viņa kauna vārds ir pazīstams pie lieliem un maziem. Ikkatrs bērns zin no tā negantiem posta darbiem kaut ko pastāstīt, kauču būs simts gadi pagājuši, kamēr šis dzīvojis saviem tuvākiem par briesmām. Rakstītājs centies tādas grāmatas un avīzes uzmeklēt, kas tai gadā 1771. ir izlaistas, un kur Anša nebēdības darbi un viņa notiesāšana aprakstīta, ka lai varētu viņa dzīves gājumu pēc patiesības sarakstīt, citiem par mācību, kas lieka ģēģera amatu jeb aizliegtu andeli netur par apgrēcību. No mazas vainas ceļas liela, un grēks grēku dzemdē.“ Šis stāsts par Bairiešu Ansi šē ietverts 23 nodaļās (grāmatiņai 67 lpp.), kurās ļoti vājā literārā valodā aprakstītas Anša jeb Matīsa Klostermeiera nebēdīgās dēkas, galvenām kārtām morālizēšanas nolūkos.

Sai Šēnberga apgādātajā latviskojumā katrā nodaļā gandrīz pusi aizņem morāliskas pamācības, nosodījumi un didaktiskie secinājumi. — Bairiešu Ansis ir kāda lopu gana dēls, no dabas viņš nav ļauns, bet „labbajs tas arī nebij“. Māte viņu izlutina, slēpj viņa nedarbus no tēva, un tā Matīss izaug par vieglprātīgu jaunekli. Pēc vecāku nāves viņš strādā godīgu darbu, bet tad viņā atmostās „meddišanas kāriība, kas viņa dabā snauda“, un viņš kļūst malu mednieks. Noņemts kara dienestā, Ansis pēc īsa laika no tā izbēg un noorganizē veselu malu mednieku bandu, kas ne tikai nodarbojas ar aizliegtām medībām, bet terorizē ļoti plašus apgabalus. Tā spīdzina, piekauj un nošauj katru mežsargu un policijas ierēdni, kas gadās šai bandai ceļā; izdemolē viesnīcas, iestādes, aplaupa cilvēkus. Neviena kara spēka nodaļa nevar bandu sagūstīt, jo tās vadonis Bairiešu Ansis aizvien izsīt un izkauj visus viņa gūstītā-

jus, līdz beidzot viņu tomēr vienreiz dabū ciet, piespriež nāves sodu un uzstiepj uz rata.

Turpretim Hermaņa Šmita veiklā literāriskā veidojumā Ansis ir tēlots kā pavisam cits cilvēks. Viņš nav laupītājs, nedz slepkava, bet tikai apbrīnojami bezbēdīgs un drosmīgs malu mednieks, ārkārtīgi labs šāvējs. Šī autora formālais veidojums ir māksliniecisks, viņa darba akcentējums pavisam citādāks kā Šēnberga apgādātajam Bairiešu Anša latviskam pārstrādājumam.

Hermaņa Šmita Bairiešu Hīzeli lokalizējot, Marija Valdemāre to nosaukusi par Ozolu, liekas, viņa vīrišķības un drosmes dēļ dodot tam stiprākā koka vārdu, lai gan kristīts vārds viņam ir tāds pat (Matīss Brencis) kā Bairiešu Ansim (Matīss Klostermeiris). Bet ja Ansis bija vienkāršs meža bandīts, tad Ozols ir jau idejisks cīnītājs, apspiesto aizstāvis, netaisnības apkarotājs. Meža zaglis Ozols ir tikai tamdēļ, lai iznīcinātu muižnieku mežu zvērus un putnus, kas noposta zemnieku tīrumus. Ozols nekad nenodarbojās ar laupīšanu, bet ar saviem biedriem pārtiek tikai no medijumu pārdošanas. Viņš ir zemnieku labdaris, viņu palīgs cīņā pret muižniekiem. Tā kādam muižkungam, kas zemniekiem netaisni izspiedis naudu, Ozols to atņem un atdod zemniekiem atpakaļ. Marijas Valdemāres lokalizējumā Ozols ir domāts kā revolūcionāro cīņu simbols, ko latviešu zemnieks sāka pret Baltijas muižniecību par savām tiesībām. Viņš iet rokrokā ar zemniekiem, zemnieki viņu atbalsta un sniedz viņam aizvien vajadzīgās ziņas par viņa vajātāju nodomiem. Tāpēc nemotivēta ir tā vieta stāstā (lai gan oriģinālā viņa ir līdzīga), ka zemnieki ar izkaptīm, spriguljiem un dakšām iet pret Ozolu, kad tas ziemā ieradies kādā ciemā meklēt pārtikas un naudas palīdzību. Tikai kad Ozols zemniekiem atgādina, ko viņš tiem laba darījis, tie sakaunas un nolaiž savus ieročus. Ozolu šī scēna dziļi satriec. Tāda ir arī oriģinālā. Bet „Bairiešu Ansi“ turpretim zemnieki, mācītāja uzmuodināti, pret Ansi sacelžas tamdēļ, ka viņš kādā sādžā ieradies demolēt un laupīt un līdz nāvei spīdzina tiesas sulaini.

Šmita — Valdemāres stāstā arī daži citi notikumi psiholoģiski nav visai pareizi. Tā, piem., kad Ozols atņem žīdam lielo briesmīgo suni Tirasu, kas speciāli iegādāts Ozola sagūstīšanai, lai iegūtu par viņu izolīto naudu, Ozols viņu pievar ar spēku un pēc tam saista pie sevis ar ieskatīšanas acīs. „Bairiešu Ansi“ turpretim Ansis meldeņa (ne apkārt ceļotāja žīda) lielo suni (arī Tirasu) tik viegli neiegūst. Suns viņu nogāž un gandrīz saplēš, un pats melderis svešinieku skrej glābt, suni sīzdams, cik varēdams, bet kad tas nelīdz, iet pēc šautenes, lai suni nošautu. Pa to laiku Ansis suni ir tomēr pievarējis, sa-

sējis un aiznesis uz mežu, kur tad viņš to sev pamazām pieradina. Suņa pazušana kāda uzbrukuma laikā abos stāstos gan notiek vienādos apstākļos. Bet Ozola (taisnības cīnītāja) traģiskais gals nav tik pamatots, kā vienkāršā meža bandīta Anša dabiskā sodīšana.

Kāpēc Marija Valdemāre savai pirmajai literārajai debijai — lokālīzējumam izvēlējusies tādu darbu, kas jau reizi apstrādāts un latviešu valodā iznācis arī grāmatā? Liekas, ka rakstniecī ir vīlinājusi Bavārijas „Hīzela“ ļoti lielā drosme, izveicība un vīrišķība. Bairiešu Anša Liepājas latvisko izdevumu Marija Valdemāre varbūt arī nemaz nav pazinusi, jo šīs grāmatīņas iznākšanas laikā viņa jau dzīvoja Krievijā un Latvijas grāmatniecībai tik kārtīgi nevarēja izsekot. Lai gan Marijas Valdemāres „Ozols“ iznāca tikai 5 gadus vēlāk par „Bairiešu Ansi“, tomēr tas uzrakstīts nesalīdzināmi labākā valodā kā pirmā grāmatīņa. Kā lektūra pagājušā gadsimta 70-tiem gadiem šis stāsts ir tīri labs. Ar zināmu interesi to var lasīt arī vēl tagad. Grāmatīņas sākumā ir sarakstītājas priekšvārds, kurā uzsvērta sievietes lielā loma tautas dzīvē. Sievietēm jācenšoties pēc zināšanām un izglītības un jābūt īstām tautietēm ar skaidru latvisku apziņu, jo „tautietes ir puse no tautas, un īpaši kreisā puse, kurā sirds pukst!“ Šis priekšvārds ir drīzāk latviskās apziņas deklarējums, kā ievadijums grāmatā, jo tikai beigās piezīmēts, ka tā „tautai priekš palasīšanas“ domāta. Sarakstītāja lūdz viņu arī „bargi netiesāt, ka ne tēvišķas, bet tālas svešzemes domas un darbus latviski stāstījusi.“ Pēc stila spriežot, var domāt, ka stāsta priekšvārds ir Brīvēznieka, ne autore sarakstīts. Tur izteiktās domas un loģika vairumā, liekas, pieder Brīvēzniekam. Varbūt, ka Brīvēznieks ir arī stāsta manuskriptu caurlūkojis un valodu korrigējis. Ka mazliet Brīvēznieka roka ir bijusi šē klāt, var secināt arī no šādas vietas autore vēstulē Brīvēzniekam 21. II 1872.: „Pēdīgi man vēl viena lūgšana. Priekšvārdu uz Rīgu aizsūtījušai, man vēl prātā šāvās, ka laikam derētu tai vārda „putojot“ vietā „zvērojot“ teikt. Tādēļ lūdzu, ja arī Jums tas derīgs liktos, to tad korrektūrā pārgrozīt.“²⁷ Tā paša gada 9. septembrī rakstniece Brīvēzniekam ziņo, ka no „Ozola“ dabūjusi gan vairāk kā desmit eksemplārus, bet naudu vēl nē. „To otru iesāktu stāstu es tikai līdz 13. lpp. rakstījusi esmu, un pa vasaru pa tādiem nemiera laikiem pie malas likusi. Drīz to tālāk rakstīšu.“

²⁷) Attiecīgais teikums ir šāds: „Latvieši nezina neko no tādas mīlestības, kas iz siltzemeņu brūnām acīm sprēgājot un putojot.“ Pārgrozīti šie vārdi tomēr nav.

Šis otrs jau 1872. g. iesāktais stāsts ir oriģināls „Zemnieks un muižnieks”, kuŗu rakstniece pabeidza un iespiešanai sagatavoja tikai 1876. g. Viņu izdeva B. Dīriķis Rīgā 1877. g. Šis 104 lpp. biežais darbs jau titullapā apzīmēts par stāstu un to „savai tautai sacerējusi Marija Medinskā (bijusē Naumann)”. Arī šim stāstam priekšvārds un tajā autore starp citu aizrāda, ka — „Reiz cienījamu lasītāju laipnīgu uzņemšanu iemantojusi, iedrošinājos atkal pie spalvas ķerties, gribēdama ar savu rakstu dažam tautiešam pēc grūtiem darbiem atdusas brītiņu patīkami saldināt... lai tiem nebūtu dienu mūžu jāžēlojas par „garu laiku”. Šī negantā iedve ievirziesies arī mūsu gaismotā tautas kreisā pusē kā ļaunais gars, kas pielipis no citām tautām. Pie „latviešiem pašiem „ļauns gars” pēdīgos septiņos gadu simteņos nevarēja parādīties — ja tik ne ciešanās un sūrā grūtā liktenī. Kad nu tagad tas tā vairs nav, tad jāsgargās citu tautu netikumus un vājumus par tikumiem un spēku pieņemt... un jāievēro, ka savām durvīm kaunīgi muguru negriežam tādēļ, ka durvis mazas un sliekšņi augsti —!” ... „Kā glīta būdiņa rāda (saka autore), ka tur dzīvs un vesels gars mājā, tāpat — kaut arī jo mazā tautā — krietnas, garīgi gaismotas tautietes liecina, ka tur dzīvs un vesels gars un krietni tautieši, kuŗu rokās viņu stiprākais pabalsts, un ka tie tādēļ par sieviešu prāta gaismu rūpējies. Kur nu tāda gaisma patiesīga, kur to vairs modes drēbēs vien nemeklē, tur tas minētais „ļaunais gars” no katrām durvīm bēgšus bēgs. Un ja man ar savām pūlēm laimētos jēl vienu graudiņu sēt manām līdztautietēm par uzmodināšanu, ka tās ar mani biedrotas, šo mājas un laimes ienaidnieku visur vajāt un izskaust, kur tik to pamanītu, — tad ļoti par to priecātos...”

Stāsta saturs liecina, ka tā nolūks gan nav tikai garlaicības ļauno garu izskaust no latviešu sirdīm un mājām, bet tā nozīme slēpjas daudz dziļākā dzīves pretstatu tēlojumā un mēģinājumā nolidzināt sadzīves plaisas. Uz šo pretstatību norāda jau stāsta virsraksts. Nicinātais, nospiestais zemnieks un visuvarēnais muižnieks — tie ir divi pretpoli, un viņu sadursme un fatāla izlīdzināšanās ir stāsta idejiskais kodols. Ārējo apstākļu iztēles ziņā autore ir likusi stāstam risināties pag. g. s. 50-os un 60-os gados, bet īstenībā pēc sava satura tam būtu bijis jānorisinās gadus divdesmit agrāk — pirmajā posmā pēc brīvlaišanas.

Pēc stāsta fabulārā veidojuma kāds no ļaunākiem kļaušu laiku Kurzemes muižniekiem, savas pārāk uzpūtīgās sievas pastāvīgi pamudināts, izliek no mājām un iedzen postā kādu zemnieku ar visu viņa ģimeni. Šis zemnieks mēģina panākt

taisnību tiesā, bet velti. Atpakaļceļā no tiesas Jelgavā zemnieks mirst. Viņa sieva dodas vīru meklēt, bet ceļā kādās zemnieku mājās dzemdē puisēnu. Tai pašā laikā arī muižniece, braucot no Jelgavas, tuvējā krogā dzemdē puiku. Bet saimniece, kas abiem gadījumiem bijusi klāt, puikas ar zemnieces ziņu un piekrišanu (!) samaina. Kad neistais muižnieks paaudzes, viņš izrāda lielu gādību un līdzjūtību zemniekiem. Ar viņa rūpību īstais muižnieka dēls izmācās par skolotāju, kāds cits zemnieka dēls izstudē par virsskolotāju un apprec muižnieka meitu. Kad vecā zemniece pirms savas nāves atklāj bērnu samainīšanas noslēpumu, dzīve tēlotās muižas novadā pavisam pārgrozās. Neistais muižnieks, izstudējis par ārstu, rūpējas, lai īstais muižnieks iegūtu atpakaļ savu muižu, no kuŗas ienākumiem tagad apgādā skolas un slimnīcas. Attiecības starp zemniekiem un muižniekiem nolīdzinās, un viņu dzīve kļūst ideāla, un kad nu tagad „kādu reizi visi kopā I. muižā dažādus nodomus un vajadzības apsprieda, pie kam arī zemnieki dalību ņēma, tad katrs gan redzēt varēja, ka iz viņu acīm sirdsmiers un prieks spīguļoja, — un dažs no zemniekiem sacīja: „Ak, kaut jel visur tēvijā tik jauka sadzīve būtu kā pie mums starp zemniekiem un muižniekiem!“

Zemnieku un muižnieku attiecību tēlošana diezgan stipri dominē 70-to gadu stāstniecībā, pie kam romantiķi fabulu veidoja tā, ka zemnieks ar savu garīgo spēku var pilnīgi nostāties muižniekam līdzās un būt pat pārāks par to. Zemnieks iekaro muižniekam līdzīgu stāvokli un var apprecēt muižniecei, piem., Māteru Juŗa „Sadzīves vilņu“ Felzenberģis, kurš tiek par ģenerāli, apprec dzimtkunga meitu un kļūst par dzimtmuižas īpašnieku, lai tādējādi no augšas uzlabotu zemnieku stāvokli. Līdzīgs idejiskais veidojums ir arī šim Marijas Valdemāres stāstam. Kārlis un Jānis Graudiņš pa daļai ir Felzenberģa prōtotipi. Tikai Valdemāres stāstā ir mazāk liriskas romantikas kā Mātera romānos. Marijas Valdemāres tēlošanas līdzekļos arī ir daudz vairāk tumšo krāsu kā Māteram. Tā viņas stāsta pirmajā pusē muižnieku necilvēcīgais egoisms zemniekiem sagādā ārkārtīgi grūtus apstākļus. Muižnieku loģika ir šāda: „Ja brīvības garam pie zemniekiem attīstīties vēlēsim, tad prieku no tā nepiedzīvosim. Cik lēti kāds no tādām pārgalvniekiem, kaut kādā vizē svabadībā ticis, varētu savā mūžā stāvokli sasniegt, kur mēs to pārspēt nevaram, un tādā vizē mums vairāk galvas sāpes darītu, nekā mūsu ārsti tās dziedēt varētu. Vienīgi mūsu sen jau pazīstamais līdzeklis (t. i. zemnieku apspiešana, aut.), ja to pareizi kopjam, var mūsu varai pabalsts būt un tai stipru pamatu uzturēt.“ (26., 27.). Un šādu iemeslu dēļ muižnieks pret zemnieku nepazīst nekādu

līdzjūtību, kauču arī zemnieku ģimenes ietu bojā. Grūti mūsu literātūrā atrast drāmatiskāku zemnieku dzīves ainu, kādu tēlojusi Marija Valdemāre, kad vecais un slimīgais zemnieks Legzdīnš, tiesā taisnību nepanācis, ziemas salā ceļā iet bojā. Sevišķi kā mācītājs, krogā vakarēdienu tam pasniegdams, viņu kancelē: „Tumšs bezdibens viņu aprišot, ja patiesīgi savus grēkus nenozēlošot, jo tie stāvot kā kalns priekš tām debess durvīm, ka tas nevarot iekšā tikt, saistīts no velna un grēka saitēm“ (36.). — „Maz šais vārdos bija iepriecināšanas mirējam. Slimnieks palika no šīs dienas ļoti nemierīgs, tā miegā, kā nomodā viņš kā ar nāvi cīnījās“ (36.). Bet viņa sieva, pēdējās nedēļās būdama, steidzās vīru meklēt un pusceļā salimst dzemdību sāpēs... Šīs lapas puses lasot, liekas, ka tās ir ne uz papīra, bet uz pelēki smagā svina rakstītas.

Autores nolūks — sadzīves pretstatu reljefa tēlošana — stāstā pilnīgi sasniegts. Bet tēlojamo personu psiholoģiskos veidojumus autore, liekas, nav gribējusi diezcik precīzi niansēt, un tas arī viņai nav izdevies. Tā grūti iedomāties, ka māte, lai arī cik smagos apstākļos būdama zemniece, ar labu prātu dos savu bērnu projām, lai viņš izaug par muižnieku (varbūt arī par tādu pašu savu īsto tautas brāļu verdzinātāju kā citi muižnieki), un pati uzņemsies rūpību un audzināšanas gādību par citu, ienīstu cilvēku bērnu. Protams, cita lieta, ja šāda bērnu samainīšana notiktu abām mātēm pilnīgi nezinot. Arī iedzimtības un audzināšanas ietekmes problēmas autores tēlojumā neatbilst tagadējā laika atziņām. Vai puika, kas dzīvību ieraudzījis zemnieces klēpī, bet tūdaļ sāks audzināt kā muižnieks tādā apkārtņē, kur viss noskaņots pret zemniekiem, jau 12 gadu vecumā var būt liels zemnieku labdaris un gādnieks bez jebkāda ārēja ietekmējuma šai virzienā? Stāsts uz šo jautājumu dod pozitīvu, bet tomēr nepareizu atbildi. Netiešu dārznieka ierosmi būt humānam pret zemniekiem šis puika saņem tikai vēlāk. Tāpat šī par muižnieku uzaudzinātā jaunekļa mutē studenta gados autore liek tādus vārdus, kādus varēja teikt tikai kāds no tautiskās kustības vadītājiem darbiniekiem (58., 59. lpp.). Nav parādīts, kā šis cilvēks tādus uzskatus būtu ieguvis. Iedzimst cilvēkā tikai zināma dispozicija, bet dzīves uzskati izveidojas kā apkārtnes un audzināšanas ietekmes rezultāts. Bet šādām niansēm nav piegriežama sevišķa vērība, jo autore nav veidojusi psiholoģisku, bet sadzīves stāstu, kas reālītes robežās visā visumā viņai arī it labi izdevies.

T. Zeiferta rakstniecības vēsturē (II, 39) teikts, ka „Zemnieks un muižnieks“ sarakstīts, Brīvzemniekam līdzstrādādot. Arī Goba pieminētā rakstā „Sievietē“ (1925., 170) no tā secina,

ka Brīvēznieks bijis par dalībnieku Marijai viņas literārisko darbos. Zeiferts kā Brīvēznieka laika biedrs un pirmais biografs varēja gan zināmā mērā zināt Brīvēznieka un Marijas Valdemāres literārās attiecības. Zeiferta rokās nokļuva arī visi Brīvēznieka atstātie papīri, kuŗos varbūt ir glabājušies kaut kādi norādījumi par Brīvēznieka literāro piepalīdzību M. Valdemārei. Bet šo papīru lielākā daļa, kas kara laikā vairākās kastēs bija atstāti Rīgas Latviešu biedrībā, diemžēl, gājuši bojā. Tagad nav nekādu citu norādījumu, kas liecinātu par Brīvēznieka literāro atbalstu Marijai Valdemārei, kā vienīgi pāris atzīmes viņas vēstulēs. Tā, kā jau pieminēts, rakstniece 1872. g. 9. septembrī Brīvēzniekam ziņo, ka otru iesāktu stāstu („Zemnieks un muižnieks“) viņa tikai līdz 13. lpp. aizrakstījusi. Arī Āronu Matisam M. Valdemāre 1879. g. 9. III raksta, ka „līdz šim varu pateikties tikai Brīvēznieka kunga draudzīgiem uzmodinājumiem, ka esmu uzdrošinājusies savus vājos spēkus mēģināt.“ Šādi citu uzmodinājumi literāriem darbiem tieši bija Brīvēznieka dabā. Bet tā kā pēc „Ozola“ iznākšanas (1872.) Marija ar Brīvēznieku pārtrauca personīgo satiksmi, tad var pieņemt, ka Brīvēzniekam ir ticis piesūtīts „Zemnieka un muižnieka“ manuskripts, un viņš būs to lasījis. Pēc stila var spriest, ka arī šā stāsta priekšvārdu varbūt ir uzmetis Brīvēznieks. Zināmā mērā uz to norāda priekšvārda saturs un pirmais teikums, ka autore „reiz cienīgu lasītāju laipnīgu uzņemšanu iemantojusi“. Rakstniece pati diez vai tā teiktu, bet varētu gan pieņemt par savu tekstu, ja to būtu uzrakstījis kāds cits cilvēks, pret kuŗu viņai liels respekts un cieņa.

Divus gadus pēc „Zemnieka un muižnieka“ iznākšanas, 1879. g. 19. martā Marija Valdemāre kādā vēstulē²⁹⁾ Āronu Matisam ziņo, ka šis stāsts nebūs pēdējais, jo — ir jau kāds darbiņš uzsākts, bet gadās dažādi šķēršļi, kas darbu kavē.“ Kādi šie šķēršļi bija, to viegli sapratīsim, atceroties M. Valdemāres rūgto dzīves ikdienu. Arī apprecēšanās ar puslīdz pārtikušo leišu zemkopi Medinski šīs literārās darbības traucētājas ikdienas rūpes nenovēla no Marijas Valdemāres pleciem. Tās kļuva pat vēl lielākas. Bet galvenais, kas izskan augšējā Marijas Valdemāres vēstulē Āronam, ir tas, ka „sieviešiem vieniem, dažādu sadzīves pinēkļu saistītiem, grūtāki tāds stāvoklis sasniedzams, ka varētu ko ievērojamu rakstīt.“ Tā tad vajadzīgs arī garīgs atbalsts no vīriem un citiem tautiešiem. Bet no Medinska puses par šāda veida atbalstu vai uz-

²⁹⁾ Šī vēstule iespiesta Āronu Matīsa rakstā par Mariju Valdemāri „Saimnieču un zelteņu kalendārā“ 4. un 5. lpp.

mudinājumu nebija ko domāt. Ir arī vēl kāds cits literāro darbu traucētājs apstākļi, ko atzīst arī pati rakstniece, proti: „Ipaši grūti man nākas tagadējo dzīvi tautas vidū izziņāt — pašai tālu atstatu mājojot.“ No tiešās Latvijas laukai un zemnieku dzīves, kurā Marija Valdemāre smēla tematiku saviem darbiem, viņa bija šķirusies jau agrā bērnībā, un tāpēc viņas darbos ārējie apstākļi šķietas atspoguļojam mazliet agrāku dzīvi, nekā tiem vajadzētu būt tēlojamā laikmetā.

Visi šie iemesli bija jūtams traucējums Marijas Valdemāres literārai ražībai. Tāpēc 1879. g. iesākto jauno darbu — oriģinālstāstu „Sērdienīte“ viņa līdz pat savai nāvei deviņu gadu laikā nebija varējusi pabeigt. Šim stāstam nobeigta tikai pirmā nodaļa. Tas pēc rakstnieces nāves atrasts viņas papīros un 1893. g. iespiests „Saimnieču un zelteņu kalendārā“. Šā stāsta nobeigtā nodaļa, kas iespiedumā aizņem 13 lpp., galvenām kārtām ietverta dialogu formā. Šais dialogos nu atspoguļojas autore domas par dažādiem dzīves jautājumiem un zināmā mērā arī viņas pasaules uzskats. Viskarstāk autore aizstāv skolas un izglītības vajadzību, sevišķi sievietēm, jo „ne darba, ne dienesta dēļ, bet tikai tad cilvēks patiesi nelaimīgs, kad viņa gars smok tumsībā“ (15). Līdztekus izglītībai cilvēkam tomēr vajadzīgas arī tikumiskās atziņas. „Skolā smel gudrību un gaismo pratu, bet tiklība jau no mazotnes bērnam, tā sakot, jāaudzē līdzī“ (12).

Skaistas domas autore izsaka par dzīves laimi: „Paša cilvēka varā stāv savu dzīvi darīt priecīgu un jauku, ja tikai kūtrībai nepadodamies, par katru grūtu darbu nebīstamies un ar visu spēku cenšamies, cik spējams, iegūt mācības, — tad, kaut arī uz kādu laiku dzīve jo grūta, tā taču iekšēji laimi nespēj traucēt.“ Un tālāk — „pilnīgi brīvs ir tas, kas pats prot sevi valdīt, — bet kas sevi ļauj pārspēt no kādām acumirklīgām jūtām, — tas ir viņu kalps, un tad arī nedarīs to, ko prāts māca. Tādēļ tāds cilvēks tikai nožēlojams un viņš — lai tam būtu cik liela vara rokās, jūt sevi vienmēr nelaimīgu“ (16). Tāpat par pienākumu rakstniecei ir tādas domas, kurās mēs vēl šodien varam nostādīt kā paraugu. „... tas krietni darīts, ja cilvēks izpilda savu apsolišanu vai uzdevumu, — bet taču ne tos tauta sveicina par varoņiem, kas tikai robežas vai nometni sargādami, ienaidniekus atgaidījuši, lai tos neaplaupītu, — bet tos, kas dūšīgi uz priekšu dodamies, savus spēkus un pat savu dzīvību neataupīdami, savai tēvijai par labu cīnījušies un uzvarēdami tai centušies sagādāt labumu.“ Ir daudz šādu skaistu domu, ko autore izteikusi šai savā stāstā. Un beidzot par lau-

libu ar nemīlamu vīru it kā pēc pašas dzīves secināta rūgtā atziņa: „Es, kas ar trūkumu un grūtībām no mazotnes apradusi, no tām nepavisam nebaidos, bet uz visu mūžu nekrietna cilvēka verdzībā būt, to turu par vislielāko sodu.“ Šai stāstā izteiktās atziņas ļoti labi noder Marijas Valdemāres simpatiskā personības un viņas uzskatu izpratnei, sevišķi par tautisko jautājumu, kur viņa parāda sevi kā lielu patrioti, kas arī saprotams, jo viņa taču ļoti tuvu stāvēja mūsu tā laikmeta lielākajiem patrioziem — Valdemāram un Brīvēmniekam. Tikai Valdemārs savas māsas literāro talantu nav augstu vērtējis, nav viņu šai virzienā ne atbalstījis, ne uzmodinājis, nav viņas darbus lasījis un nav pat lāgā zinājis, kādas ir viņas jau izdotās grāmatas.

Marija Valdemāre ir rakstījusi arī dzejoļus. Viens no tiem, 1873. g. martā sarakstīts, ir uzglabājies un ar virsrakstu „Brīvība“ iespiests „Saimnieču un zeltēņu kalendārā“ 1893. g. Tas nav romantiski lirisks vai sentimentāls dabas izjūtu dzejojums, kādi tolaik bija parasti. Še deviņos diezgan veikli uzrakstītos pantos izteiktas pārdomas par cilvēka brīvību. Dzejoļa domas akcentējums pēdējos trijos pantos, kas ir šādi:

„Par velti, draugs, tu noskumsti
 Un sēri dabu uzskati:
 Ja brīvība Tev krūtīs mīt,
 Neviens to nevar izpostīt!
 Tu svabads līdz ar putniņu,
 Tev prāta spēks dod stiprumu;
 Tu zaļo līdz ar puķīti
 Iekš skaidra gaisa svabadi.
 Tev dabas spēki paklausa,
 Tie Tev par kungu godina;
 Un kas sev garu brīvu jūt,
 Tas neaizmirsīs cilvēks būt.“

1884. g. rudenī, kad sāka iznākt žurnāls „Rota“, Marija Valdemāre, to apsveicot, piesūtīja žurnālam garāku korespondenci par dzīvi un apstākļiem Dienvidkrievijā. Šis raksts, liekas, ir pēdējais Marijas Valdemāres literārais darbs. Tas ievietots „Rotas“ 2. un 3. num. ar virsrakstu: „Vēstule „Rotaī“, ko cien. tautiete M. M. iz Dienvid-Krievijas laiduse“. Raksta sākumā autore izsaka šādus skaistus vārdus par savu dzimtenes mīlestību: „Lai gan liktenis man nebija nolēmis visu mūžu pavadīt mīļajā Latvijā un atgadījumi mani aiznesa tālu nost no dzimtenes, tomēr manas domas un jūtas bieži vien tur kavējas, kur latvju dēli dzied un latvju meitas zied, kur bērna gadus nodzīvoju un jaunības dienas pavadīju. Tā-

dēļ priecājos par katru soli, kas (dzimtenē, Ž. U.) uz priekšu iet. Tagad tālu dienvidos dzīvodama, sajutu istu prieku, kad man svešmalā gadījās satikties ar tautiešiem; it kā akmens tad no sirds novēlās, ja varēju atkal latviski sarunāties, redzēju latviešu dzīvi, latviešu ierašas...“ Raksta turpmākā daļā tēloti Dienviduskrievijas dzīves apstākļi.

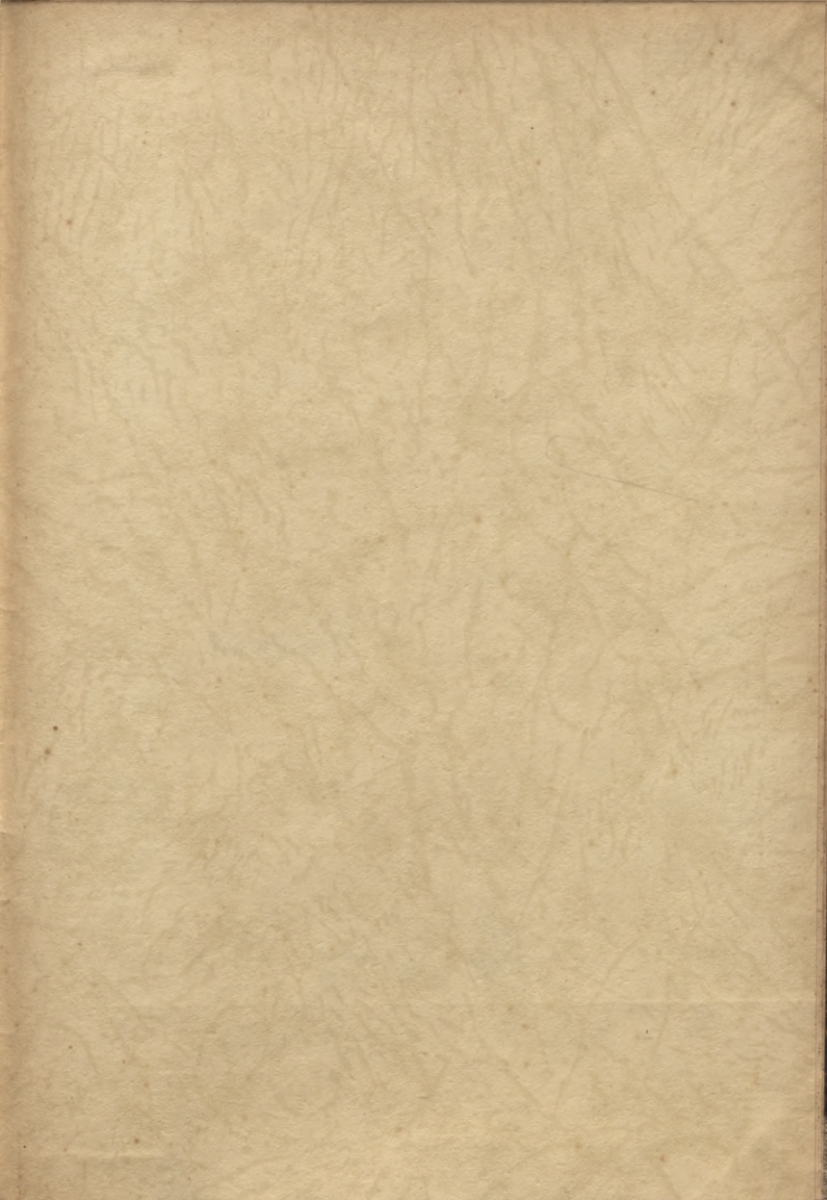
Še apskatītais tad nu arī būtu viss, vismaz pagaidām zināmais, Marijas Valdemāres literārā darba pūrs. Tas nav liels, bet tomēr diezgan vērtīgiem graudiem pildīts. Par Marijas Valdemāres darbiem runājot, jāpatur acu priekšā tas, ka tie sarakstīti mūsu nacionālās stāstniecības sākuma laikmetā un Marija Valdemāre ir pirmā latviešu stāstu rakstniece — sieviete.

Mūsu nacionālā stāstniecība nodibinājās pag. gadu simteņa 60-os gados, kad savus stāstus sacerēja un laida klajā, vispirms periodikā, Jēkabš Zvaigznīte un Juris Neikens. Līdz tam visa mūsu belletristika bija tulkota vai lokalizēta no vācu valodas. Galvenie šā darba veicēji bija „Mājas Viesa“ pirmais redaktors A. Leitāns, Līventāls un Ernests Dinsbergis. Un arī šo pašu tulkoto un lokalizēto grāmatu skaits tad vēl bija samērā niecīgs. Lielu lūzumu nerādīja arī Zvaigznītes un Juŗa Neikena pirmie nacionālie oriģinālstāsti. Jo kupli šī mūsu literātūras druva sazēla tikai septiņdesmito gadu beigās, kad lielu vērību Kurzemē guva Māteru Juŗa oriģinālromāni, bet sevišķi, kad parādījās Kaudzīšu „Mērnieku laiki“ (1879.), kas mūsu oriģinālrakstniecību tūdaļ pacēla ļoti ievērojamās mākslas augstumos. Bet Marija Valdemāre savus darbus sarakstīja pirms tam, — kad mūsu ievērojamākais stāstu rakstnieks bija tikai Juris Neikens, arī Zvaigznīte. Marijas Valdemāres stāstu mākslinieciskais līmenis nav daudz zemāks par Zvaigznītes dažiem darbiem. Un Marija Valdemāre pie tam arī ir pirmā latviete, kas rakstījusi oriģinālstāstus. Gan arī pirms viņas dažas latvietes bija jau darbojušās literātūrā — Anna Bormane, Gaiduļu Paula, Karoline Kronvalde (abas pēdējās gados gan jaunākas par Mariju Valdemāri), bet citās nozarēs; stāstniecībā pirmā latviešu sieviešu lūdmniece ir Marija Valdemāre un tāpēc viņai un arī viņas nedaudzajiem darbiem piegriežama vajadzīgā ievēriba.

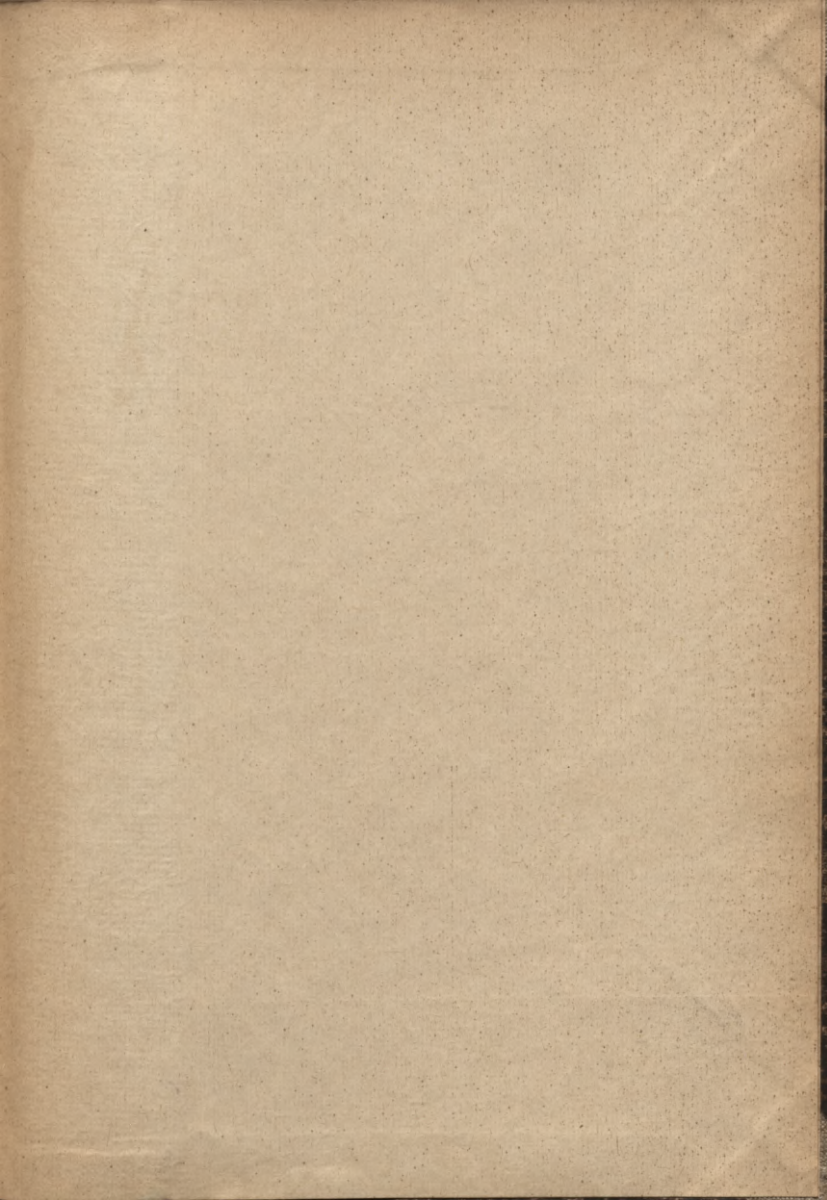

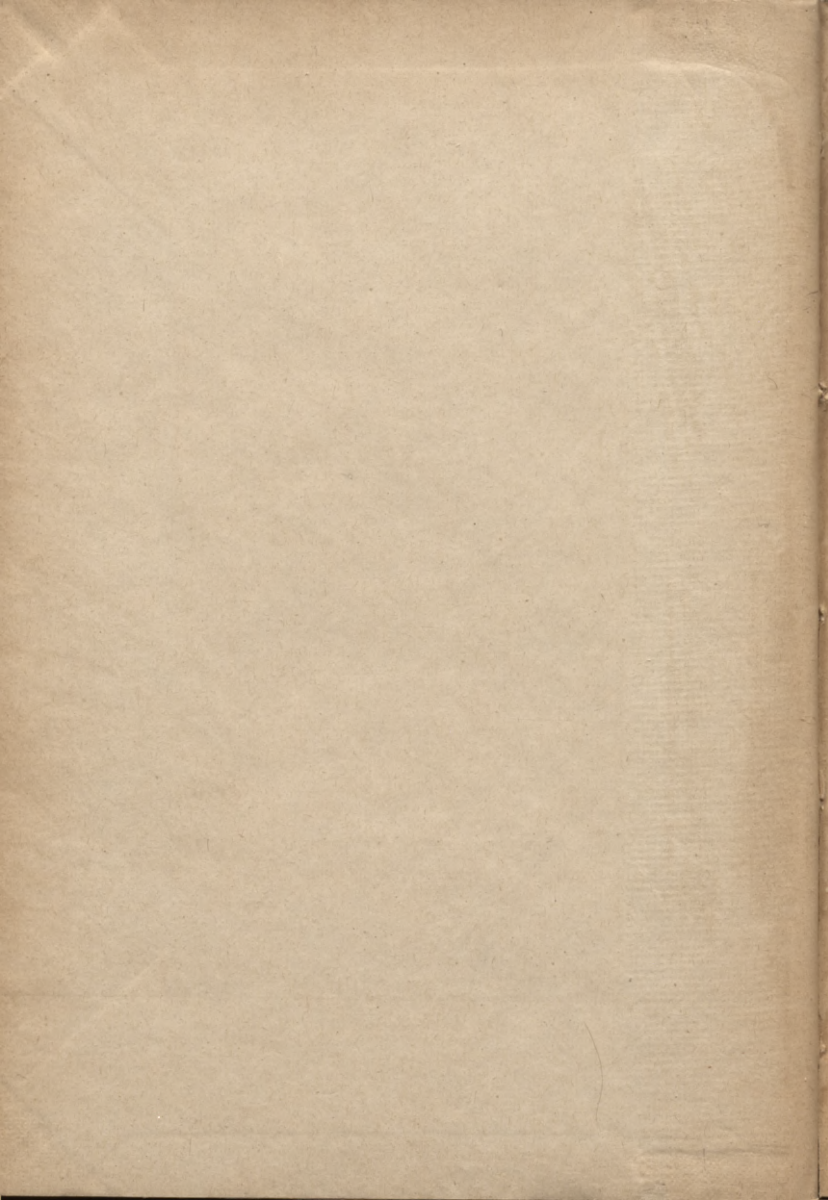
La 1046

73 APR 1937

La 1046

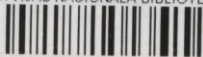

52

130

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309035271